

Eindrapport

Onderzoek bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen

Auteurs

Dr. Max Kemman

Anniek van den Hurk MSc

Guido de Moor MSc MA

Ir. Sonja Kleter

Surya Carrilho MSc

Maarten van Doorn MA

Brigitte van der Lugt MSc

Eindrapport

Onderzoek bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen

Auteurs

Dr. Max Kemman

Anniek van den Hurk MSc

Guido de Moor MSc MA

Ir. Sonja Kleter

Surya Carrilho MSc

Maarten van Doorn MA

Brigitte van der Lugt MSc

Opdrachtgever

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie Onderwijs en Studiefinanciering

Publicatienummer

2022.058-2505

Datum

28 mei 2025

Beeld omslag

Freepik

Inhoud

Managementsamenvatting	4
1	1
1.1	7
1.2	8
1.3	9
2	11
2.1	11
2.2	12
2.3	13
2.4	14
2.5	15
3	17
3.1	17
3.2	25
3.3	30
4	48
4.1	48
4.2	58
4.3	60
5	62
5.1	62
5.2	64
Bijlage 1.	65
Bijlage 2.	69
Bijlage 3.	71
Bijlage 4.	73

Managementsamenvatting

Het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen is in oktober 2020 door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), de Vereniging Hogescholen (VH) en Universiteiten van Nederland (UNL) gesloten en had, nadat in 2023 is besloten tot verlenging met een jaar, een looptijd tot en met 2024. Met het bestuursakkoord zetten de betrokken partijen in op meer flexibel en op maat opleiden van leraren door beter aan te sluiten bij de eerder opgedane kennis en ervaringen van aankomende leraren en op de beroepspraktijk.

Het bestuursakkoord bestaat uit de volgende tien actielijnen:

1. Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen (hbo/wo).
2. Kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van de lerarenopleidingen (hbo/wo).
3. Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs (hbo/wo).
4. Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid (hbo).
5. Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten (hbo).
6. Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken (wo).
7. Modularisering curriculum: in een leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid (wo).
8. Academische opleidingsroutes primair onderwijs (wo).
9. Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen (wo).
10. Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod (wo).

Het ministerie van OCW heeft Dialogic en Oberon opdracht gegeven om onderzoek uit te voeren naar de voortgang en resultaten van het bestuursakkoord. Het onderzoek is in drie fasen uitgevoerd: fase 1 liep van juni 2022 tot december 2022, fase 2 liep van juni tot december 2023 en fase 3 van mei 2024 tot voorjaar 2025. Het voorliggend rapport betreft de eindrapportage waarin verslag wordt gedaan van fase 3.

Voor deze eindevaluatie maken we gebruik van diverse onderzoeksmethoden om de stand van activiteiten en de effecten daarvan in kaart te brengen:

- Verdiepende interviews met lerarenopleidingen en andere betrokkenen (n=27).
- Casestudies bij lerarenopleidingen (n=5).
- Bronnenstudie van publicaties en werkdocumenten vanuit de verschillende werkgroepen, de VH en UNL.
- In kaart brengen van kwantitatieve indicatoren voor het bestuursakkoord (3-meting) op basis van data vanuit DUO, UNL, de Loopbaanmonitor Onderwijs, en de Nationale Studentenenquête.

Conclusies in het kort

Binnen de actielijnen van het bestuursakkoord is gewerkt aan het flexibiliseren van lerarenopleidingen. Zo zijn hbo-lerarenopleidingen aan de slag gegaan met flexibel opleiden met leeruitkomsten en een brede intake. De ulo's hebben een beroepsbeeld ontwikkeld voor de academische leraar en academische opleidingsroutes ontwikkeld (zoals de EMPO). In gezamenlijkheid hebben het hbo en wo academische zij-instroomroutes primair onderwijs ontwikkeld en negen regionale allianties gevormd. We concluderen dat de tien actielijnen conform afspraken zijn uitgevoerd en afgerond en dat de doelstellingen zijn behaald.

De implementatie van resultaten van actielijnen binnen lerarenopleidingen is nog niet (overal) voltooid. Verschillende actielijnen (o.a. de beide actielijnen t.a.v. leeruitkomsten voor het hbo en het wo) vragen om herziening of herbezinning van het curriculum en een cultuuromslag binnen lerarenopleidingen. Het bestuursakkoord heeft veranderingen in beweging gezet die naar de toekomst toe blijvend aandacht vragen voor implementatie en/of doorontwikkeling. Lerarenopleidingen reflecteren positief op de toegenomen onderlinge samenwerking en weten elkaar beter te vinden. Het bestuursakkoord heeft hier positief aan bijgedragen.

Het is nog niet duidelijk of het bestuursakkoord zal bijdragen aan een betere aansluiting op de arbeidsmarkt en een hoger aandeel afgestudeerden dat in het onderwijs werkzaam wordt en blijft. Het is nog te vroeg om daar conclusies over te kunnen trekken. De gesproken opleiders verwachten dat een betere voorbereiding op de beroepspraktijk een positief effect op het beroepsrendement zal hebben. Flexibilisering leidt tot een verhoogde toegankelijkheid van lerarenopleidingen, waardoor het voor sommige studenten beter mogelijk is om (als zij-instromer) de opleiding te volgen. Flexibilisering lijkt echter (vooralsnog) niet een nieuwe doelgroep aan te spreken wat zich uit in een positieve trend in de instroom van lerarenopleidingen of zij-instroom in de taalvakken. Flexibilisering lijkt daarmee voornamelijk meerwaarde te hebben in het bieden van beter passende routes, hoewel dit (nog) niet leidt tot (eenduidig) positieve trends op studenttevredenheid. Voor een deel van de kwantitatieve indicatoren zal een effect pas ruim na afloop van het bestuursakkoord zichtbaar worden, denk aan cijfers over studiesucces, verlaagde uitval of beroepsrendement.

Werken met of conform de principes van leeruitkomsten is verankerd in de WHW. De educatieve module is verankerd in de WHW en de WVO 2020. De resultaten van het bestuursakkoord zijn hiermee juridisch vastgelegd. De zij-instroom in het beroep is niet verankerd in de wet.

De financiële middelen waren over het algemeen toereikend voor de realisatie van ambities en doelstellingen van het bestuursakkoord. Ook na afronding van het bestuursakkoord blijven ontwikkelde programma's en activiteiten bestaan, bijvoorbeeld EVC-assessments en regionale allianties, ondanks dat de financiële middelen vanuit het bestuursakkoord niet meer beschikbaar zijn. Naar de toekomst toe bestaan zorgen onder lerarenopleiders over de ruimte voor verdere implementatie, instandhouding of doorontwikkeling van resultaten. Deze zorgen gelden des te meer door algemene bezuinigingen en krimp in het hbo en wo.

Het instrument bestuursakkoord heeft een positieve uitwerking gehad op de bereidheid van lerarenopleidingen om samen te werken aan flexibilisering. Lerarenopleidingen weten elkaar beter te vinden en onderschrijven het belang van flexibilisering. De duurzaamheid van de samenwerking is echter onzeker om twee redenen. Ten eerste, samenwerkingen hangen in sterke mate af van individuen binnen lerarenopleidingen. Het is daarmee de vraag of samenwerkingen behouden blijven bij verloop van personeel of andere prioriteiten. Ten tweede, lerarenopleidingen richten hun aandacht nu op de onderwijsregio's. De focus van de onderwijsregio's is gericht op samenwerking tussen het onderwijsveld (schoolbesturen) en de lerarenopleidingen. De samenwerking *tussen de lerarenopleidingen* is in de onderwijsregio's niet de eerste focus. Het blijven behouden van de in de regionale allianties gestarte samenwerking is een zorg die met name bij de allianties leeft.

Aanbevelingen

Het bestuursakkoord is afgerond. Hiermee zal de samenwerking tussen OCW, UNL en VH, en de lerarenopleidingen onderling, niet eindigen. Naar de toekomst geven wij op basis van onze evaluatie de volgende aanbevelingen:

1. **Houd zicht op de verdere implementatie van resultaten.** De actielijnen hebben de beoogde resultaten opgeleverd, maar de implementatie van resultaten binnen lerarenopleidingen is nog niet overal voltooid. Het is van belang dat de aandacht voor implementatie niet verslapt nu het bestuursakkoord is afgelopen. Hierin ligt een rol voor OCW, VH, UNL en de lerarenopleidingen.
2. **Borg de duurzaamheid van resultaten.** Voor verschillende resultaten, waaronder EVC-assessments en regionale allianties, is het van belang deze resultaten in stand te houden en door te ontwikkelen. Dit wordt niet langer financieel gedekt met middelen van het bestuursakkoord. Verken hoe resultaten (eventueel financieel) gesteund kunnen worden (zeker ook in de context van algemene bezuinigingen en krimp in het hbo en wo). Hierin ligt een rol voor OCW.
3. **Borg de (verbeterde) samenwerking tussen lerarenopleidingen.** Het bestuursakkoord heeft geleid tot een verbeterde samenwerking tussen lerarenopleidingen, zowel landelijk als regionaal (o.m. met de regionale allianties). Men weet elkaar beter te vinden en ziet elkaar minder als concurrenten. Deze samenwerking hangt in sterke mate nog af van individuen binnen lerarenopleidingen. Bovendien richten lerarenopleidingen hun aandacht nu op de onderwijsregio's, waarbij in mindere mate wordt samengewerkt tussen lerarenopleidingen. Lerarenopleidingen zien echter nog steeds meerwaarde in de onderlinge samenwerking. Hierin ligt een rol voor OCW en de lerarenopleidingen.
4. **Expliciteer de verwachtingen van (toekomstige) beleidsinterventies ten aanzien van lerarenopleidingen.** Het is in deze evaluatie lastig gebleken om kwantitatieve ontwikkelingen aan de lerarenopleidingen toe te schrijven aan het bestuursakkoord. Er zijn veel verschillende ontwikkelingen in het onderwijs en de arbeidsmarkt met verschillende invloeden op deelname van studenten aan lerarenopleidingen. Om de doeltreffendheid en doelmatigheid van (toekomstige) beleidsinterventies beter te onderzoeken is het van belang om te expliciteren en te onderbouwen welke (additionele) effecten verwacht worden binnen het bredere scala aan beleidsinterventies. Hierin ligt een rol voor OCW.

1 Introductie

Het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen is in oktober 2020 door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), de Vereniging Hogescholen (VH) en Universiteiten van Nederland (UNL) gesloten. Met het bestuursakkoord zetten de betrokken partijen in op meer flexibel en op maat opleiden van leraren door beter aan te sluiten bij de eerder opgedane kennis en ervaringen van aankomende leraren en op de beroepspraktijk. Het bestuursakkoord had initieel een looptijd tot en met 2023. Eind 2022 is besloten om de looptijd te verlengen tot eind 2024.

Het ministerie van OCW heeft Dialogic en Oberon opdracht gegeven om onderzoek uit te voeren naar de voortgang en resultaten van het bestuursakkoord. In december 2022 is een eerste tussenrapportage opgeleverd over de voortgang van het bestuursakkoord. In december 2023 is een tweede tussenrapportage opgeleverd.¹ Voorliggend rapport betreft de eindrapportage met een meer evaluerend karakter. Dit rapport is zo opgesteld dat deze zelfstandig leesbaar is.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 schetst de context van het onderzoek, de onderzoekopzet en gebruikte methoden. In hoofdstuk 2 beschrijven we de overkoepelende aspecten en de *input* van het bestuursakkoord. In hoofdstuk 3 beschrijven we de resultaten van de actielijnen van het bestuursakkoord en de activiteiten en ervaringen daarbinnen (*throughput en output*). In hoofdstuk 4 rapporteren we de 3-meting van de kwantitatieve indicatoren van het bestuursakkoord ter vergelijking met de 1-meting en 2-meting van de vorige tussenrapportages (*outcome*). In hoofdstuk 5 presenteren we onze conclusies en aanbevelingen voor de toekomst.

1.1 Achtergrond van het bestuursakkoord

In het bestuursakkoord zijn drie categorieën ambities opgenomen: gezamenlijke ambities VH-UNL, ambities voor de hbo-lerarenopleidingen en ambities voor de universitaire lerarenopleidingen (ulo's). De VH en UNL hebben een verschillende insteek gekozen. De VH focust op het uitbreiden van het werken met leeruitkomsten naar alle hbo-lerarenopleidingen en het harmoniseren van EVC- en vrijstellingenbeleid. De UNL heeft gekozen voor een aanpak met verschillende projecten waar diverse coalities van ulo's in deelnemen.

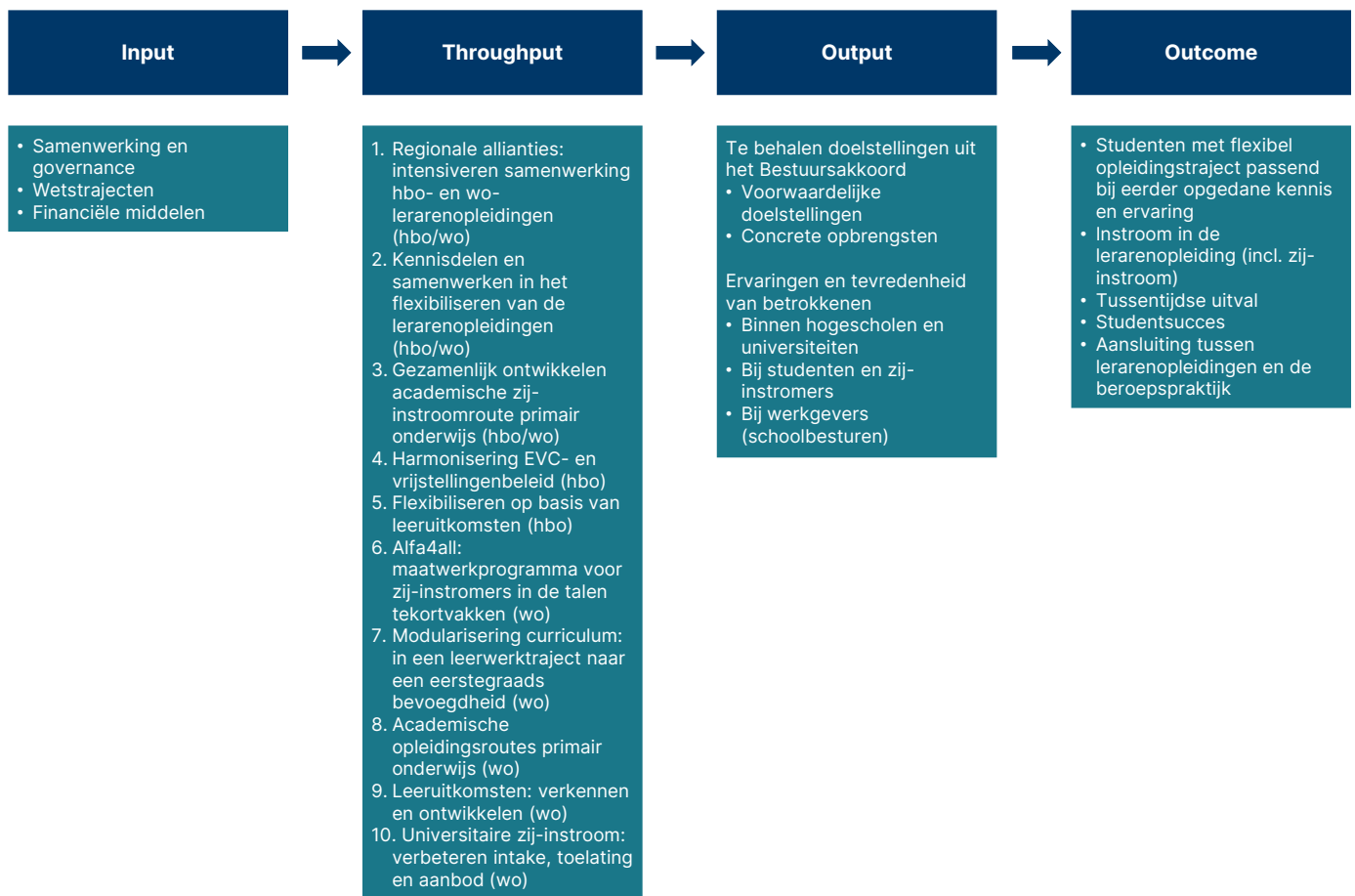
¹ [Tweede tussenrapport onderzoek bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

Het bestuursakkoord bestaat uit 10 actielijnen (zie Figuur 1 in de volgende paragraaf, kolom *Throughput*). Deze actielijnen zijn verder uitgewerkt in een set van 35 beoogde resultaten (zie Bijlage 1 voor een overzicht van alle beoogde resultaten). We maken onderscheid tussen doelstellingen die direct een resultaat vormen en doelstellingen die meer (rand)voorwaardelijk zijn voor flexibilisering. In dit eindrapport brengen we het geheel aan resultaten van het bestuursakkoord in kaart.

1.2 Onderzoeksopzet

In dit meerjarig onderzoek zijn de inzet van de middelen voor de lerarenopleidingen en initiatieven die voortvloeien uit het bestuursakkoord gemonitord en geëvalueerd. Voor de monitoring en evaluatie van het bestuursakkoord hanteren we het model van input, throughput, output en outcome om de interventielogica (of de beleidstheorie) expliciet te maken (zie Figuur 1).

In het onderzoek nemen we de financiële middelen, de in ontwikkeling zijnde wet- en regelgeving en aanpalende ontwikkelingen als uitgangspunt (*input*). Het onderzoek brengt vervolgens vanuit die input in kaart *of en op welke manier* de samenwerking tussen de lerarenopleidingen tot stand komt (of verder versterkt wordt) en welke activiteiten worden ondernomen om de beoogde resultaten te realiseren (*throughput*). Hierna gaan we in op wat het directe resultaat is van deze activiteiten (*output*); in hoeverre worden de 35 beoogde resultaten gerealiseerd (op het daarvoor beoogde moment) en wat zijn de ervaringen en tevredenheid van de verschillende betrokkenen, te weten lerarenopleiders, studenten/zij-instroomers en werkgevers? Als laatste gaat het onderzoek in op de uiteindelijke gewenste effecten (*outcome*): meer studenten volgen een flexibel opleidingstraject passend bij eerder opgedane kennis en ervaring, de instroom in de lerarenopleidingen (inclusief de zij-instroom) neemt toe, het aantal studenten dat voortijdig de opleiding afbreekt (uitval) vermindert en het aantal studenten dat de lerarenopleiding/zij-instroomtraject succesvol afrondt neemt toe. Figuur 1 geeft dit **analysekader** schematisch weer. Het analysekader is toegepast met behulp van concrete onderzoeksvragen. De onderzoeksvragen zijn opgenomen in Bijlage 2.

Figuur 1. Analyse kader van het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

1.3 Onderzoeksmethode

Voor de eindevaluatie is gebruik gemaakt van diverse onderzoeksmethoden om de uitvoering van activiteiten en de effecten daarvan in kaart te brengen:

- **Bronnenstudie:** om de activiteiten en resultaten van het bestuursakkoord op te halen analyseerden we publicaties en werkdocumenten vanuit de verschillende werkgroepen, VH, UNL en OCW.
- **Verdiepende interviews met lerarenopleidingen en andere betrokkenen:** om de ervaringen met activiteiten en de ervaren effecten te analyseren zijn interviews gehouden met 27 betrokkenen (zie Bijlage 3). Dit betroffen vertegenwoordigers/coördinatoren van actielijnen bij lerarenopleidingen en betrokkenen uit het onderwijsveld (o.m. onderwijskoepels en vakbonden). Per actielijn zijn twee interviews gehouden. Voor de eerdere tussenrapportages zijn respectievelijk 41 en acht betrokkenen geïnterviewd.
- **Case studies:** om een diepgaander beeld te krijgen van de implementatie van het bestuursakkoord in lerarenopleidingen hebben we in overleg met OCW, UNL en VH vijf case studies geselecteerd, waarbij we documentatie van de opleiding analyseerden, (groeps)interviews organiseren met opleiders/begeleiders, deelnemers (studenten/zij-instromers) en vertegenwoordigers van scholen. Voor de tweede tussenrapportage zijn twee case studies geselecteerd.

In onderstaande tabel geven we per actielijn weer welke onderzoeksmethode gebruikt is.

Tabel 1. Onderzoeksmethoden per actielijn

Actielijn	Bronnen- studie	Interviews	Case studies ²
1. Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen (hbo/wo)	✓	✓	
2. Kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van de lerarenopleidingen (hbo/wo)	✓	✓	
3. Gezamenlijk ontwikkelen academische zijinstroomroute primair onderwijs (hbo/wo)	✓	✓	✓
4. Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid (hbo)	✓		✓
5. Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten (hbo)	✓	✓	✓
6. Alfa4all: maatwerkprogramma voor zijinstromers in de talen tekortvakken (wo)	✓	✓	✓
7. Modularisering curriculum: in een leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid (wo)	✓	✓	
8. Academische opleidingsroutes po (wo)	✓	✓	
9. Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen (wo)	✓	✓	
10. Universitaire zijinstroom: verbeteren intake, toelating en aanbod (wo)	✓	✓	✓

Ten slotte zijn **kwantitatieve indicatoren** in kaart gebracht om de kwantitatieve effecten van het bestuursakkoord te monitoren. Dit is gedaan op basis van data vanuit DUO, UNL³, de Loopbaanmonitor Onderwijs, de Nationale Studentenenquête en de Startmonitor.

² De actielijnen Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid en Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten zijn gezamenlijk onderzocht in twee case studies.

³ Universitaire aanpak lerentekort - Feiten en cijfers, cijfers gepubliceerd op 12 juli 2024.

2 Overkoepelende aspecten van het bestuursakkoord

In dit hoofdstuk beschrijven we de overkoepelende aspecten van het bestuursakkoord en de benodigde input voor uitvoering. In paragraaf 2.1 gaan we kort in op de visie die ten grondslag ligt aan het bestuursakkoord. In paragraaf 2.2 beschrijven we de samenwerking tussen OCW, VH en UNL en de governance die is ontworpen voor het bestuursakkoord. In paragraaf 2.3 gaan we in op de gerealiseerde wetstrajecten. In paragraaf 2.4 beschrijven we de financiële middelen voor uitvoering. Ten slotte beschrijven we in paragraaf 2.5 enkele algemene reflecties op het bestuursakkoord.

2.1 Probleemstelling en visie

Het bestuursakkoord startte vanuit de vaststelling dat het onderwijs kampt met een groeiend personeelstekort. Hoewel dit personeelstekort per regio kan verschillen, stelde het bestuursakkoord dat voor het hele land geldt dat er te weinig studenten starten aan de lerarenopleiding om de grote hoeveelheid leraren die met pensioen gaat op te vangen en dat uitval in de lerarenopleidingen moet worden tegengegaan. Bovendien bestond de kwalitatieve ambitie om meer academisch en master opgeleide docenten aan te trekken in het primair en voortgezet onderwijs.⁴ De positieve vaststelling was dat volwassenen met werkervaring in toenemende mate geïnteresseerd zijn in een overstap (zij-instroom) naar het onderwijs. Onder meer de Inspectie van Onderwijs stelde echter vast dat er nog veel verbetering mogelijk (en nodig) was wat betreft maatwerk voor zij-instromers en deeltijders in zowel de programmering als organisatie van de lerarenopleidingen.⁵ Zodoende stelde het bestuursakkoord dat veranderingen in de lerarenopleidingen, zowel in de deeltijd als de voltijd, nodig waren om de toestroom aan zij-instromers aan te kunnen en te voorkomen dat zij onnodig uitvallen.

OCW, VH en UNL deelden hiervoor de visie voor 2025 bestaande uit vier kernonderdelen:

1. Iedereen die leraar wil en kan worden, kan een gepersonaliseerd traject volgen.
2. Met het starten van een lerarenopleiding start ook een doorgaande leerlijn in de ontwikkeling van de leraar.

⁴ Lerarenagenda 2013-2020

⁵ Inspectie van het onderwijs (2019). Maatwerk voor aankomende leraren. Een onderzoek naar maatwerk in deeltijdopleidingen.

3. Er is een structurele dialoog tussen scholen en lerarenopleidingen, waarbij ook de beroepsgroep wordt betrokken.
4. Lerarenopleidingen werken samen om potentiële leraren een zo passend mogelijk opleidingsaanbod te bieden, afgestemd op hun ontwikkelbehoeften.

De activiteiten van het bestuursakkoord moesten bijdragen aan het realiseren van deze visie voor 2025.

2.2 Samenwerking en governance

Het bestuursakkoord betrof een akkoord tussen OCW, UNL en de VH. Hierin was het ministerie van OCW verantwoordelijk voor de randvoorwaarden van uitvoering; verstrekking van de financiële middelen (zie paragraaf 2.4) en werk aan verankering in wetgeving (zie paragraaf 2.3). UNL coördineerde de activiteiten van de universitaire lerarenopleidingen (ulo's) op de actielijnen specifiek voor het wo (zie paragraaf 3.3). De VH coördineerde de activiteiten van de hbo-lerarenopleidingen op de actielijnen specifiek voor het hbo (zie paragraaf 3.2). De UNL en VH coördineerden de gezamenlijke actielijnen in het hbo en wo samen (zie paragraaf 3.1).

Voor de uitvoering van haar actielijnen heeft de **UNL** de verantwoordelijkheden belegd bij het samenwerkingsverband van de universitaire lerarenopleidingen: de Interuniversitaire Commissie Lerarenopleidingen (ICL).⁶ De ICL bestaat uit een kamer voor de opleidingen tot leraar in het basisonderwijs (ICL PO) en een kamer voor opleidingen tot leraar in het voortgezet onderwijs (ICL VO). Vertegenwoordigers van beide kamers vormden samen met medewerkers van de UNL een zogenaamde regiegroep. De regiegroep coördineerde projectgroepen die per actielijn uit het bestuursakkoord projecten uitvoeren. Per actielijn zijn projectgelden beschikbaar gemaakt die door de projectgroepen besteed worden. Besluitvorming vond plaats in de Bestuurlijke Werkgroep Leraren (BWL) van de UNL, op basis van advies van de regiegroep.

Voor de uitvoering van haar actielijnen heeft de **VH** een kerngroep waarin alle typen lerarenopleidingen zijn vertegenwoordigd.⁷ De kerngroep was betrokken bij het opstellen van het bestuursakkoord en heeft de werkgroepen voor de hbo-actielijnen samengesteld. Voor de dagelijkse aansturing is een projectmanagementteam (PMT) aangesteld, welke na het vastleggen van het bestuursakkoord in het leven is geroepen. Het PMT organiseerde de werkgroepen, de leden van het PMT zijn daarbij de portefeuillehouders van de werkgroepen. Het programmabureau 10voordeleraar⁸ verleende ondersteuning aan de kerngroep, het PMT en de werkgroepen. De VH heeft daarnaast klankbordgroepen voor feedback vanuit het werkveld georganiseerd. Besluitvorming vond vervolgens meestal plaats in de Stuurgroep Lerarenopleidingen. In sommige

⁶ [Over ons - Universitaire aanpak lerarentekort](#)

⁷ [Organisatie — Leraren voor morgen](#)

⁸ [Programma 10voordeleraar](#)

gevallen werden besluiten tot uitvoering en implementatie in de instellingen genomen op de algemene vergadering van bestuurders van de lerarenopleidingen.

Het landelijk dekkende netwerk van **regionale allianties** kennen hun eigen governance als specifieke samenwerking tussen een aantal hbo-lerarenopleidingen en ulo's (zie paragraaf 3.1.1). Hierbij is een gedeeld penvoerderschap gedefinieerd tussen een hogeschool en een universiteit, waarbij de penvoerders de budgetten (komend vanuit respectievelijk VH en UNL, zie paragraaf 2.4) beheren.

Hoewel UNL en VH de concrete uitvoering van actielijnen parallel aan elkaar uitvoeren, gebeurde dit met regelmatige onderlinge afstemming. Bovendien werkten de regiegroep en het PMT samen op gezamenlijke ambities van het bestuursakkoord, waaronder de regionale allianties (zie paragraaf 3.1.1), academische zij-instroom primair onderwijs (zie paragraaf 3.1.3) en kennisdeling voor het flexibiliseren van de lerarenopleidingen (zie paragraaf 3.1.2).

2.3 Wetstrajecten

In het bestuursakkoord is afgesproken dat OCW zich inzet voor de juridische en beleidsmatige randvoorwaarden voor de resultaten van het bestuursakkoord. Zo moet voorkomen worden dat in experimenten of actielijnen aanpassingen in de lerarenopleidingen worden doorgevoerd die door gebrek aan juridische verankering na het bestuursakkoord weer moeten worden teruggedraaid.

Het werken met of conform de principes van **leeruitkomsten** wordt in het bestuursakkoord verder uitgewerkt en geïmplementeerd op hbo-lerarenopleidingen (zie paragraaf 3.2.2) en ulo's (zie paragraaf 3.3.4). In november 2024 is een voorstel voor de wijziging van de WHW voor de verankering van de leeruitkomsten aangenomen met ingang van de wet per 1 januari 2025,⁹ waarin op drie gebieden wijzigingen worden voorgesteld. In de WHW is opgenomen dat duale, deeltijds en voltijdsopleidingen geheel of gedeeltelijk kunnen bestaan uit eenheden van leeruitkomsten. De WHW schrijft daarbij voor dat leeruitkomsten leerwegleerwegaafhankelijk kunnen worden verworven en aangetoond, wat in een studieplan wordt vastgelegd. Met deze wetswijziging is een belangrijk onderdeel van het bestuursakkoord, met name voor de hbo-lerarenopleidingen, geborgd voor voortzetting na afloop.

In het bestuursakkoord schrijft OCW de randvoorwaarde om **zij-instroom in het beroep** (ZiB) met een wetsvoorstel per 2023 in te bedden in de WHW. Sindsdien is in de werkagenda Samen voor het beste onderwijs¹⁰ opgenomen dat er twee scenario's

⁹ Staatsblad 2024, 345 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen

¹⁰ Ministerie van OCW, PO-raad, VO-raad, MBO-raad, UNL, VH (2022, juni). Werkagenda Samen voor het beste onderwijs.

mogelijk zijn. Ten eerste, ZiB inbedden in de wet WHW. Het tweede scenario is om de route te verbeteren via de subsidieregeling zij-instroom.¹¹ In het bestuurlijk overleg van juli 2023 is ingestemd met het voornemen om verder te investeren in het verhogen van de toegankelijkheid en verdere flexibilisering van lerarenopleidingen voor zij-instromers. Besluitvorming voor het al dan niet inbedden van ZiB (eerste scenario) is voorzien in 2027. De lerarenopleidingen benutten de tijd tot en met 2026 voor de doorontwikkeling van de lerarenopleidingen en het onderzoeken in hoeverre inbedding haalbaar en wenselijk is. De verdere investering is gericht op zowel zij-instroom in het hbo als wo. Dit betreft onder andere de doorontwikkeling van het EVC-assessment, het geschiktheidsonderzoek en de uitbreiding van de bestaande zij-instroomtrajecten met versnelde trajecten. Ook aandacht voor registratie van bevoegdheden, de bekostiging, samenwerking binnen de regio en kwaliteitsborging zullen onderdeel zijn van het plan van aanpak.

In 2023 is ingestemd met het wetsvoorstel waardoor de **educatieve module** is verankerd in de WHW en de WVO 2020.¹² Hiermee is het experiment van de educatieve module omgezet naar een structurele regeling. Het is in de huidige constructie echter niet mogelijk om binnen een master een tweedegraads bevoegdheid af te geven, zoals initieel het plan was.

2.4 Financiële middelen

Over de gehele doorlooptijd van het bestuursakkoord stelde OCW in totaal €22 miljoen beschikbaar voor de (impuls)financiering van werkzaamheden. Na afstemming tussen VH en UNL werd hiervan 70% beschikbaar gesteld aan het hbo en 30% aan het wo. De middelen zijn verdeeld via begrotingen opgesteld onder verantwoordelijkheid van de VH (voor het hbo) en UNL (voor het wo). Met de verlenging van de doorlooptijd zijn de middelen herverdeeld over de jaren. Respondenten van actielijnen geven aan dat de beschikbare financiële middelen over het algemeen toereikend waren voor het realiseren van de ambities en doelstellingen van het bestuursakkoord. Dit beeld is niet veranderd ten opzichte van de vorige rapportages.

Met het bestuursakkoord zijn **tijdelijke middelen** beschikbaar gesteld. Naar de toekomst toe, na afloop van het bestuursakkoord, uiten respondenten van actielijnen zorgen over de beschikbaarheid van middelen voor verduurzaming van resultaten. Zo stellen geïnterviewde opleiders dat EVC-assessments geld kosten, waarvoor **geen duurzame financiële dekking** beschikbaar is. Ook voor de regionale allianties is nog

¹¹ [Regeling subsidie zij-instroom - BWBR0039459 \(overheid.nl\)](#)

¹² [Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, de Wet studiefinanciering 2000 en de Wet voortgezet onderwijs 2020 houdende de verankering van het experiment educatieve module en enkele andere aangelegene wijzigingen op het gebied van de lerarenopleiding | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

geen financiering voorzien. Voor verschillende actielijnen, zoals het werken met leeruitkomsten in het hbo, geldt dat resultaten nog (verder) geïmplementeerd moeten worden binnen opleidingen. Ten slotte heeft een aantal actielijnen consequenties voor de bekostigingssystematiek in het hbo en wo, waarbij het niet duidelijk is hoe een opleiding bekostigd kan worden op basis van studenten die leeruitkomsten behalen of modules afronden. Dit geldt met name voor actielijn 7 (educatieve module), waar de financiële drempel voor studenten door het wegvallen van de tegemoetkoming voor kortdurende scholingstrajecten hoog is, en actielijn 3 (gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute po, zoals MPabo) waar het voor zowel studenten als opleidingen zoeken is of een student zich eerst bij het hbo en als tweede bij het wo moet inschrijven of andersom. Met de aangekondigde bezuinigingen op het hbo en wo en de algehele krimp van het hbo geeft dit grote zorgen over de beschikbaarheid van financiële middelen en daaruit volgend menskracht voor implementatie en doorontwikkeling van flexibilisering van lerarenopleidingen.¹³

2.5 Reflecties op het bestuursakkoord

In de verschillende interviews is overkoepelend over de actielijnen gereflecteerd op het bestuursakkoord. Onze overkoepelende bevindingen hebben betrekking op (1) de doorlooptijd van het bestuursakkoord, (2) de samenwerking binnen het bestuursakkoord, en (3) het instrument bestuursakkoord.

Capaciteit en doorlooptijd is een uitdaging gebleken, zoals we in de eerdere tussenrapportages ook al opmerkten. Verlenging van de doorlooptijd van het bestuursakkoord is noodzakelijk gebleken om te komen tot succesvolle oplevering van resultaten. De grootste uitdaging die ervaren werd, was gebrek aan capaciteit die benodigd was om werkzaamheden uit te voeren. De werkzaamheden dienden uitgevoerd te worden door lerarenopleidingen bovenop hun reguliere taken. Daarnaast vraagt de implementatie van de actielijnen om aanpassingen aan de lerarenopleidingen die meer tijd vergen dan de doorlooptijd van het bestuursakkoord. Zo geldt voor de beide actielijnen met betrekking tot leeruitkomsten in het hbo en het wo dat deze vragen om herziening of herbezinning van het curriculum. In enkele interviews werd vermeld dat deze herziening afhangt van de algemene cyclus van curriculumvernieuwingen en daardoor soms enkele jaren op zich laat wachten. Bovendien werd door opleiders aangegeven dat het werken met leeruitkomsten een cultuuromslag vraagt binnen lerarenopleidingen. Dit betekent dat voor verschillende lerarenopleidingen de implementatie van resultaten uit het bestuursakkoord nog aan het begin staat (of zelfs nog moet beginnen).

Het bestuursakkoord heeft geleid tot een **verbeterde samenwerking tussen lerarenopleidingen**. In diverse gesprekken wordt aangegeven dat lerarenopleidingen elkaar

¹³ Zie ook [VH \(2024\). Impact bezuinigingen op onderwijs, onderzoek en innovatie](#)

beter weten te vinden; binnen het hbo en wo, maar ook tussen het hbo en wo. Dit geldt zowel landelijk (de koepels VH en UNL) als regionaal (educatieve allianties en onderwijsregio's). Tegelijk bleef binnen het bestuursakkoord veel ruimte bestaan voor eigenheid en eigen invulling van individuele lerarenopleidingen. Zo is gedurende het bestuursakkoord bijvoorbeeld door hbo-lerarenopleidingen gekozen om geen landelijke leeruitkomsten vast te stellen, maar te werken met leeruitkomstgebieden waarbinnen hbo-lerarenopleidingen zelf leeruitkomsten definiëren die passen bij de aard van hun opleiding.

Voor de toekomst zien opleiders twee uitdagingen voor de duurzaamheid van deze verbeterde samenwerking. Ten eerste hangt de samenwerking en het elkaar beter vinden nog in sterke mate af van individuen binnen lerarenopleidingen. Het is daarmee de vraag of samenwerkingen behouden blijven bij verloop van personeel of andere prioriteiten. Ten tweede richten veel lerarenopleidingen hun aandacht nu op de onderwijsregio's, waarin de focus van de samenwerking verschuift van lerarenopleidingen onderling naar regionale samenwerkingen met het onderwijsveld; niet elke onderwijsregio kent meerdere lerarenopleidingen. Dit laatste is vooral een zorg voor de regionale allianties.

Ten slotte reflecteren opleiders positief op **het instrument bestuursakkoord**. Het bestuursakkoord heeft volgens hen zichtbaarheid gegeven aan de doelstellingen omtrent flexibilisering van lerarenopleidingen, en gaf het autoriteit aan de projecten. Dit zorgde ervoor dat interne gesprekken niet langer hoefden te gaan over *wat* er moet worden ontwikkeld en waarom, maar dat het gesprek snel kon gaan over het *hoe*. Wat er moest worden ontwikkeld ten aanzien van flexibilisering en waarom, stond immers al uitgewerkt in het bestuursakkoord.

3 Actielijnen van het bestuursakkoord

In dit hoofdstuk beschrijven we per actielijn het doel, de beoogde activiteiten, de stand van zaken ten aanzien van de beoogde resultaten en een reflectie van gesprekspartners op het verloop van de actielijn. Het doel en de beoogde activiteiten staan vast en zijn hetzelfde als in de vorige rapportages. De stand van zaken beschrijft de situatie eind 2024 op basis van deskstudie en interviews. In paragraaf 3.1 beschrijven we de gezamenlijke actielijnen in het hbo en wo. In paragraaf 3.2 beschrijven we de actielijnen in het hbo. In paragraaf 3.3 beschrijven we ten slotte de actielijnen in het wo.

3.1 Gezamenlijke actielijnen in het hbo en wo

3.1.1 Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen (hbo/wo)

Doel

Het realiseren van ten minste twee regionale allianties was een van de ambities uit het bestuursakkoord. In de regionale allianties bundelen de lerarenopleidingen van hogescholen en universiteiten hun krachten om: 1) tegemoet te komen aan de urgente vraag naar voldoende goed opgeleide leraren, 2) beter gebruik te maken van elkaars expertise en 3) potentiële leraren een zo helder, flexibel en passend mogelijk opleidingsaanbod te bieden.¹⁴

In de allianties werken lerarenopleidingen gezamenlijk aan: a) beter afgestemde, deels geïntegreerde en flexibele opleidingsroutes voor specifieke doelgroepen, waaronder de academische pabo; b) professionalisering van lerarenopleiders; c) het ontwikkelen van leeruitkomsten voor eerstegraads lerarenopleidingen; d) de begeleidingssystematiek en didactiek voor volwassenen; e) onderwijsontwikkeling en onderwijsonderzoek (aansluitend op de adviezen voor een versterkte kennisinfrastructuur in het onderwijs).¹⁵

Activiteiten

Er zijn zeven regionale en twee bovenregionale allianties gevormd. De zeven regionale allianties zijn: 1) Alliantie Lerarenopleidingen Metropoolregio Amsterdam (ALMA), 2) Educatieve Alliantie Zuid-Holland (EAZH), 3) Noordelijke Educatieve Alliantie (NEA), 4)

¹⁴ OCW, VH, VSNU (2020). Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

¹⁵ Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

Oost Werkt, 5) Regionale Alliantie Zuidoost-Nederland (RA-ZON), 6) Utrecht Leert Op-leidersAlliantie (ULO) en 7) Zuidelijke Educatieve Alliantie (ZEA). De twee bovenregionale allianties zijn: 1) Groene Educatieve Alliantie (GEA) en 2) Educatieve Levensbeschouwelijke Alliantie (ELA). Het bovenregionale karakter van deze twee allianties hangt samen met het feit dat de allianties zich richten op lerarenopleidingen die voor het hele land opleiden. Beide bovenregionale allianties zijn weer verbonden aan een regionale alliantie; GEA is verbonden aan RA-ZON en ELA aan ULO. De bovenregionale allianties hebben de bestuurlijke opdracht gekregen om verbinding te leggen met een regionale alliantie.

De vorm en inhoud van de regionale allianties verschillen, afhankelijk van de opgaven en behoeften in de regio.¹⁶ Hiervoor verschillen ook de doelstellingen van de regionale allianties. Verder zijn sommige allianties complex samengesteld en bevatten ze veel partners. Daardoor ging in eerste instantie veel aandacht uit naar wederzijdse kennis-making. Een positief effect is echter dat men elkaar hierdoor wel beter heeft weten te vinden.

Resultaten¹⁷

Het beoogde resultaat voor de actielijn regionale allianties zoals opgenomen in het bestuursakkoord – namelijk dat er in 2022 op in ieder geval twee plekken regionale lerarenallianties zijn gevormd – is behaald. De hbo- en wo-lerarenopleidingen hebben zeven regionale en twee bovenregionale allianties opgericht om de samenwerking tussen lerarenopleidingen te versterken.

De komst van onderwijsregio's in 2024 maakt samenwerking tussen de verschillende allianties en tussen de allianties en de onderwijsregio's relevant om de nieuwe positie die de allianties hierdoor krijgen te duiden. De VH en UNL hebben een extra subsidie ontvangen voor 2024 en 2025 van de Realisatie-Eenheid van OCW (RE, die o.m. de onderwijsregio's ondersteunt) om de positie van de allianties ten opzichte van de onderwijsregio's te verkennen. Over de voortgang van dat proces wordt afgestemd met en verantwoording afgelegd aan de RE. De allianties organiseren verder zelf de strategische en operationele planning van de werkzaamheden die voortvloeien uit hun concrete projecten en komen regelmatig bij elkaar om de voortgang te bespreken en om kennis te delen. Hiervoor zijn in 2024 vier kennisdelingssessies georganiseerd met de VH, UNL en de allianties. Het hoofdthema van die sessies was de strategische positionering van de allianties in de te vormen onderwijsregio's.

De allianties werken zelf verder aan concrete projecten om de verschillende doelen uit het bestuursakkoord te behalen. Zo zetten ze zich in voor 1) het afstemmen van

¹⁶ Zie Lerarenvoormorgen.nl. Op de website van de VH is per alliantie een uitgebreide beschrijving te vinden (o.a. over deelnemers, verzorgingsgebied, ambitie/doelstelling, speerpunten en partners).

¹⁷ Op basis van aangeleverde documenten en interviews met twee regionale allianties.

aanbod en activiteiten rond werving en matching van studenten, 2) het flexibiliseren van instroom en doorstroom, 3) het bieden van oriëntatietrajecten aan zij-instromers en voor professionaliseringsmogelijkheden, 4) kennis- en informatiedeling o.a. via websites over aanbod, opleidingsroutes, onderzoek en innovatie, 5) meer samenwerken tussen hbo en wo binnen opleidingen, en 6) het onderhouden van netwerken met Samen Opleiden & Professionaliseren (SO&P), Regionale Aanpak Personeelstekort (RAP) en de onderwijsregio's.

Reflectie vanuit allianties

De reflectie is gebaseerd op gesprekken met twee regionale allianties en de eindrapportages van de UNL en VH. Eerst zal er teruggeblikt worden op de ervaringen met het bestuursakkoord en daarna blikken we vooruit op de (samenwerkings)behoeften van de allianties als het bestuursakkoord is afgelopen.

Uit de gesprekken met twee allianties is duidelijk geworden dat het bestuursakkoord voor intensieve samenwerking tussen de instellingen heeft gezorgd. De instellingen voeren met elkaar het gesprek over bestaand en nieuw opleidingsaanbod, waardoor ze beter op de hoogte zijn van elkaars opleidingen. Zoals eerder aangegeven, verschilt de insteek van de allianties, aansluitend bij de regionale vraagstukken die er spelen. Zo is bijvoorbeeld bij een alliantie de samenwerking voornamelijk gericht op het gezamenlijk ontwikkelen en organiseren van een assessmentprocedure voor zij-instromers, wat zorgt voor meer flexibilisering in de keuze voor opleidingstrajecten. Een andere alliantie is juist meer gericht op het leren kennen van elkaars opleidings- en onderzoeksaanbod, met als toekomstig doel dit meer op elkaar af te stemmen. We bemerken dat er ook allianties zijn die aangeven dat de individuele instellingen binnen de alliantie al erg veel flexibele opleidingstrajecten aanbieden, waardoor het niet altijd de (eerste) prioriteit is geweest van de alliantie om nieuw gezamenlijk opleidingsaanbod te realiseren. Zo heeft elke alliantie, aansluitend bij de regionale wensen en behoefte, een eigen prioriteit gekozen.

De samenwerking met de nieuw opgerichte onderwijsregio's is voor de allianties nog een zoektocht. De meeste onderwijsregio's bevinden zich in de opstartfase, waardoor het voor de allianties lastig is om inhoudelijk het gesprek aan te gaan. Bovendien is een verschil in afbakening tussen de onderwijsregio's en de regionale allianties, waardoor de grenzen van de allianties en de regio's door elkaar lopen en de instellingen in diverse samenstellingen het gesprek moeten voeren. Dit zorgt voor complexe, tijdrovende situaties voor de allianties. Verder hebben regionale verschillen in de behoeften aan leraren en lerarenopleidingen gevolgen voor de samenwerking tussen de allianties en onderwijsregio's. Zo speelt het lerarentekort in sommige regio's een grotere rol, terwijl andere regio's meer te maken hebben met bijvoorbeeld krimp. De gesproken allianties geven aan het niet wenselijk te vinden als er sterke landelijke sturing komt op de *inhoud van de samenwerking* tussen de allianties en de regio's. Ze willen kunnen blijven inspelen op de eigen regionale context. Wel vinden ze het

wenselijk als de regionale samenwerking tussen lerarenopleidingen geborgd blijft met landelijk beleid, zodat het voortbestaan van de allianties niet ter discussie staat.

De allianties zien na de afloop van het bestuursakkoord voldoende mogelijkheden voor het voortbestaan van de allianties. Ze willen verder met het uitwerken en realiseren van de plannen die ze gemaakt hebben, bijvoorbeeld als het gaat om de assessmentprocedure voor zij-instromers of het meer afstemmen van de onderzoeksagenda en het opleidingsaanbod. De instellingen van de allianties die wij gesproken hebben zijn bezig met het concretiseren van bestuurlijk en financieel draagvlak bij de eigen instellingsbesturen. Om de samenwerking met de instellingen onderling, andere allianties en de onderwijsregio's voort te zetten, zodat alle plannen gerealiseerd kunnen worden, is er behoefte aan meerjarig beleid waarin meer zekerheid is over de financiële middelen. Hiervoor hopen de allianties dat er op landelijk niveau een lange termijnvisie voor de allianties wordt ontwikkeld.

3.1.2 Kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van de lerarenopleidingen (hbo/wo)

Doel

Met het doel om iedere student maatwerk te kunnen leveren, zijn hogescholen en universiteiten bezig om gezamenlijk structurele kennisdeling en samenwerking vorm te geven. Dit doen zij onder andere door samen projecten uit te voeren en kennisdelingsessies zoals bijeenkomsten, congressen en conferenties te organiseren.

Activiteiten¹⁸

In de afgelopen jaren hebben de hbo- en universitaire lerarenopleidingen via verschillende activiteiten gewerkt aan kennisdeling met elkaar en met partners van de lerarenopleidingen. Dat gebeurde onder andere op de jaarlijkse conferenties over de voortgang van het bestuursakkoord, in gezamenlijke workshops op de jaarlijkse congressen van de Velon en via kennisdeling met sociale partners, lerarenorganisaties en het Platform SO&P. Daarnaast werd in veel van de projecten van het bestuursakkoord – niet alleen de gezamenlijke – met regelmaat kennis uitgewisseld tussen hogescholen en universiteiten. De regionale allianties hebben in het bijzonder bijgedragen aan de (regionale) uitwisseling.

Resultaten

De uitvoering van het bestuursakkoord werd de afgelopen jaren aangestuurd door een projectmanagementteam (VH) en een regiegroep (UNL). Beide kwamen tweemaandelijks bij elkaar voor onderlinge afstemming over de voortgang, en er is afgesproken om

¹⁸ HBO-UNL (2024). Eindrapportage Bevorderen van kennisdeling.

deze uitwisseling met een aangepaste frequentie voort te zetten na afloop van het bestuursakkoord.

Instellingen geven kennisuitwisseling bij voorkeur vorm via bestaande netwerken, en willen daarmee voorkomen dat het ingewikkelde 'landschap' van de lerarenopleidingen nog complexer wordt. Daarbij vervullen de landelijke opleidingsoverleggen van hbo- en universitaire opleidingen een belangrijke rol, ontmoeten lerarenopleiders elkaar in het Velon-netwerk flexibilisering, en faciliteert het Platform SO&P met het 'Dossier curriculumontwikkeling & leeruitkomsten' een digitale omgeving voor kennisontwikkeling en kennisdeling over flexibel opleiden. Dat instellingen elkaar inmiddels goed weten te vinden bleek ook toen beleidsadviseurs van de Hogeschool van Amsterdam en de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen in december 2024 zelf het initiatief namen voor een 'pop-up' netwerkbijeenkomst over flexibilisering, die werd bezocht door bijna veertig collega's van hogescholen en universiteiten.

De regionale allianties van de lerarenopleidingen hebben naast hun rol als opleider een rol in het initiëren en ontsluiten van onderzoek. Met de vorming van de allianties werken de instellingen gezamenlijk aan het versterken van hun rol als regionale kennispartner. Dat heeft ertoe geleid dat verschillende allianties de toegang tot hun kennisinfrastructuur hebben verbeterd, en bijvoorbeeld samen met het regionale onderwijsveld onderzoeksaanvragen hebben gedaan.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Deze reflectie is gebaseerd op twee interviews met twee deelnemers van de actielijn. Hierbij was één respondent afkomstig uit het hbo en de ander uit het wo.

Desgevraagd werd benoemd dat de gezamenlijke inzet op het thema (via handreikingen, conferenties en trainingen) het voornaamste resultaat binnen de actielijn is geweest. De samenwerking tussen hbo en wo is gedurende de actielijn variërend geweest qua intensiteit. De samenwerking werd bemoeilijkt vanwege verschillende uitgangspunten. Zo was een belangrijke stimulans voor het hbo om de doorlooptijd van een lerarenopleiding voor zij-instromers in beroep in te korten. Bij wo's speelt dit belang minder omdat de opleiding al relatief korter is. Daarnaast waren er ook verschillen in de verdeling van de financiële middelen, waardoor het beschikbare budget anders is besteed en de doorlooptijd van activiteiten verschilde. Ten slotte werd de samenwerking enerzijds vertraagd vanwege het grote aantal stakeholders, maar anderzijds ook versterkt vanwege de informatie-uitwisseling.

3.1.3 Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs (hbo/wo)

Doel

Met de oprichting van de academische zij-instroomroutes primair onderwijs (zij-instroom in beroep en zij-instroom in opleiding) wordt ingespeeld op een groep zij-

instromers met een universitaire vooropleiding. Het uitgangspunt is dat het traject hierdoor aantrekkelijker is voor deze doelgroep waardoor de instroom van studenten in het zij-instroomprogramma en daarmee in het onderwijs wordt vergroot.

Activiteiten

De academische zij-instroomroutes primair onderwijs zijn ontwikkeld in nauwe samenwerking tussen hogescholen en universiteiten in Amsterdam (UvA, VU, HvA, IPABO), Leiden (HS Leiden, Universiteit Leiden) en Utrecht (UU, HU, Marnix Academie). Bij het ontwikkelen van de academische zij-instroomroutes hebben de opleidingen voortgebouwd op de bestaande samenwerkingen en contacten van de academische pabo's.

In Leiden is er vormgegeven aan de academische zij-instroomroute door vakken uit het reguliere zij-instroomtraject te veracademiseren. Met veracademiseren wordt bedoeld dat een bestaand vak van een hogeschool met academische oriëntatie wordt verrijkt en in samenwerking met de universiteit wordt ontwikkeld en onderwezen. In Amsterdam kunnen studenten van de zij-instroomroute aanschuiven bij een bachelorvak van de universiteit. De hogeschool en universiteit bepalen samen welke vakken hiervoor geschikt zijn. Utrecht heeft een route ontwikkeld (de MPabo) waarbij studenten een masteropleiding aan de UU combineren met de verkorte deeltijdpabo voor academici aan de HU.

Resultaten¹⁹

In de regio's Amsterdam, Leiden en Utrecht is in het collegejaar 2022-2023 voor de eerste keer de academische zij-instroomroute aangeboden. Het programma in Amsterdam is per 2025 opgehouden te bestaan.

In Leiden kunnen studenten zich binnen de zij-instroom aanmelden voor de academische vakken. De veracademiseerde vakken in Leiden staan open voor alle zij-instromers en voor diegene die zich voor de academische track hebben ingeschreven.

In Amsterdam konden studenten van de zij-instroomroute aanschuiven bij een bachelorvak aan de universiteit. Het initiële plan betrof twee tracks van elk twee vakken: een pedagogische track en een onderwijskundige track. Er bleek meer animo te zijn voor de pedagogische track dan voor de onderwijskundige track. In overleg is daarom besloten om voorlopig alleen deze track aan te bieden (één vak per jaar). Het ene jaar kunnen de studenten een vak volgen op de ene universiteit (UvA/VU) en het andere jaar op de andere universiteit.

Studenten van de MPabo in Utrecht schrijven zich voor twee opleidingen in: de verkorte deeltijdpabo voor academici aan de HU en een deeltijdmaster Educational

¹⁹ Op basis van aangeleverde documenten en interviews met twee lerarenopleidingen.

Sciences aan de UU. De twee opleidingen staan inhoudelijk los van elkaar. In het najaar van 2024 zijn de eerste MPabo-studenten afgestudeerd.

De studenten die in het studiejaar 2024-2025 zijn gestart met de MPabo volgen niet de verkorte deeltijdpabo voor academici, die speciaal voor academisch geschoolden in de zij-instroom is ontwikkeld, maar de versnelde deeltijdpabo die ook voor hbo-studenten toegankelijk is. Door een tekort aan aanmeldingen, worden de studenten sinds dit collegejaar ondergebracht in de versnelde deeltijdpabo. Het verschil tussen de twee deeltijdpabo's is vooral zichtbaar in het toetsprogramma. Bij de academische route wordt de kennis middels beroepsgerichte producten meer toegepast en wordt er minder gebruik gemaakt van kennistoetsen. De academische route wordt nog wel gepromoot en zodra het aantal aanmeldingen voor die route toeneemt, zullen de MPabo-studenten weer de academische route volgen.

Studenten van de MPabo combineren de deeltijdpabo met de master Educational Sciences. Doordat de ingangseisen van deze master vrij strikt zijn (een student moet een bachelor of minor onderwijswetenschappen hebben afgerond), is er maar een beperkte instroom mogelijk. De master wordt – los van het bestuursakkoord – herontwikkeld en de nieuwe vorm zal vanaf studiejaar 2025-2026 van start gaan. De hoop is dat daarmee de instroom voor de master, en ook voor de MPabo, toeneemt. Daarnaast was het de ambitie om de MPabo verder uit te breiden, zodat studenten ook andere masters van de UU kunnen combineren met de deeltijdpabo aan de HU. Dit blijkt echter niet haalbaar wegens een gebrek aan masters die in deeltijd worden gegeven op de UU.

Om studenten met een academische vooropleiding enthousiast te maken voor het basisonderwijs wordt momenteel aan de UU verkend of er een universitaire minor primair onderwijs ontwikkeld kan worden. Het idee is dat studenten van verschillende universitaire bachelors deze minor kunnen volgen. Tijdens de minor ontdekken de studenten of een baan in het onderwijs bij hen past. Na afronding van de universitaire minor kunnen studenten vrijstellingen krijgen als ze met de pabo starten. Momenteel biedt de HU al een educatieve minor (hbo) aan, maar die wordt aan de universiteit niet erkend voor het behalen van een universitair bachelordiploma, waardoor universitaire studenten deze minor niet voor hun keuzeruimte kunnen gebruiken. De minor zal vanuit de UU ontwikkeld en aangeboden worden, maar het plan is om opleiders van de pabo te detacheren voor het geven van onderwijs aan de minorstudenten. De wens is om de minor in studiejaar 2026-2027 te laten starten.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Er zijn grote verschillen in hoe in Amsterdam, Utrecht en Leiden de academische zij-instroomroute primair onderwijs zijn vormgegeven. In Amsterdam en Leiden zijn (waren) de academische zij-instroomroutes een keuzemogelijkheid binnen het reguliere zij-instroomtraject, waarbij er in Leiden nieuwe vakken zijn ontwikkeld en in Amsterdam studenten van de zij-instroom aanschoven bij bestaande vakken. De MPabo in Utrecht faciliteert dat studenten de deeltijdpabo en deeltijd master Educational Sciences

kunnen combineren. De HU en de UU stemmen praktische zaken zoals de onderwijsdagen op elkaar af, maar inhoudelijk staan de curricula los van elkaar.

Doordat de academische zij-instroomroutes van elkaar verschillen, zijn er ook verschillen in diplomering. Zo ontvangen studenten van de MPabo na het afronden van het traject een hbo-bachelordiploma en een wo-masterdiploma. In Leiden krijgen studenten in aanvulling op hun diploma een certificaat dat wordt uitgegeven door de hogeschool.

De MPabo-studenten die we voor de casestudy hebben gesproken, kozen voor dit traject omdat het hen zowel een masterdiploma als lesbevoegdheid oplevert en vanwege de combinatie van theorie en de praktijk. Hoewel ze benadrukken dat het programma intensief is, zouden ze de MPabo wel aan anderen aanraden. Tegelijkertijd vinden ze het jammer dat de MPabo-studenten van dit studiejaar niet de verkorte deeltijdpabo voor academici volgen, maar de versnelde deeltijdpabo. De versnelde deeltijdpabo biedt minder flexibiliteit in de toetsing, wat het moeilijker maakt om de opleiding te combineren met de deeltijdmaster die weinig flexibiliteit biedt.

Doordat studenten van de MPabo geen op zichzelf staand programma volgen, maar twee parallelle deeltijdtrajecten, weten opleiders vaak niet wie de MPabo-studenten zijn. Daarbij is niet iedereen binnen de opleidingen op de hoogte van het traject, wat het voor studenten soms lastig maakt om de juiste begeleiding en informatie te krijgen. Studenten geven ook aan dat de informatievoorziening beter kan. Zo is er online weinig informatie te vinden over de toelatingseisen en het collegegeld. Ook merkten de studenten dat er onduidelijkheid was bij de opleiders en contactpersonen over de afspraken die voor MPabo-studenten gelden, zoals bijvoorbeeld over toetsing.

Ook de opleidingen geven aan dat de wet- en regelgeving rondom de MPabo complex is. Dit komt onder andere doordat de Mpabo geen erkende opleiding is, maar twee losse erkende opleidingen naast elkaar. Het is daardoor lastig voor studenten om in te schrijven en er zijn veel vraagstukken over financiering en collegegeld. Omdat de MPabo zich richt op studenten die al een bachelor- en soms ook een masterdiploma hebben behaald, is het soms onduidelijk hoeveel collegegeld ze moeten betalen. Ook voor de financiering die de instellingen ontvangen maakt het uit of de student zich eerst inschrijft voor de deeltijdpabo en vervolgens voor de master, of andersom. De opleidingen zien daarom graag meer flexibele wet- en regelgeving voor duale trajecten zoals de MPabo. Het huidige systeem is niet ingericht op een duaal traject waarbij twee instituten (hbo en wo) gezamenlijk een opleiding inrichten. Een vast aanspreekpunt voor de instellingen over financierings- en regelgevingsvraagstukken zou veel duidelijkheid bieden.

Na afloop van het bestuursakkoord zal de huidige vorm van de MPabo blijven bestaan, alleen zal het afhangen van de hoeveelheid aanmeldingen of een student in de verkorte deeltijdpabo voor academici of de versnelde deeltijdpabo voor hbo'ers terecht komt.

Tot op heden volgden ongeveer vier studenten per jaar het MPabo-traject. Daarnaast zijn ze bij de HU bezig met het ontwikkelen van een nieuw kerncurriculum voor de deeltijdpabo waar studenten middels de leeruitkomsten een passende route kunnen volgen. Hierdoor is er geen apart toets- en examenprogramma meer nodig voor de MPabo-studenten. Verder zal de UU het voortouw nemen in het ontwikkelen van een universitaire educatieve minor.

Met ongeveer tien studenten per jaar bleef de instroom in de academische route in Amsterdam achter op de verwachting. Volgens de opleiding komt dit waarschijnlijk doordat er al heel veel op de zij-instromers in beroep afkomt, waardoor ze kiezen om te focussen op de praktijk. Zij-instromers in beroep die wel kiezen voor de academische route zijn positief, maar moeten soms wel wennen aan de academische literatuur en de manier van tentaminering. Voor de betrokken opleidingen brengt de academische route extra administratieve lasten met zich mee, terwijl het slechts om een kleine groep cursisten gaat. Er is inmiddels besloten dat het programma per 2025 ophoudt te bestaan.

Ook in Leiden is de instroom met circa tien à vijftien studenten beperkt, maar de verwachting is dat er nog groei mogelijk is. Daarom wordt er extra geïnvesteerd in werving.

3.2 Actielijnen in het hbo

3.2.1 Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid (hbo)

Doel

Met het gebruik van EVC's (eerder verworven competenties) doen lerarenopleidingen bij de start van de opleiding recht aan wat iemand elders al geleerd heeft in relatie tot het beroep van leraar door deze competenties te kwalificeren. Dit kan zijn op zowel vakinhoudelijk, didactisch of pedagogisch gebied en op de brede professionele basis die hoort bij het beroep van leraar. Daarnaast kunnen ook elders verworven kwalificaties (EVK) leiden tot vrijstellingen binnen de opleiding.²⁰ Doel van deze actielijn is om de omgang met de erkenning van EVC's en vrijstellingen op basis van EVK's te harmoniseren, zodat een student/kandidaat altijd op dezelfde kwaliteit en uitwisselbaarheid van EVC's of vrijstellingen kan rekenen. Hierdoor zal het opleidingstraject dat een student/kandidaat geadviseerd krijgt op basis van EVC's en EVK's bij elke instelling grotendeels hetzelfde zijn.

²⁰ Landelijke werkgroep EVC- en vrijstellingenbeleid (2021). Beleidsadvies vormgeving EVC procedures lerarenopleidingen.

Activiteiten

Ter ondersteuning van de implementatie van de intake zijn de Handreiking Brede intake²¹ en de Handreiking samen flexibel opleiden met leeruitkomsten en brede intake ontwikkeld.²² Hierin wordt onder andere aandacht besteed aan de basiskwalificaties en de taakbeschrijving van intakers en EVC-assessoren. Daarbij worden ook richtlijnen gegeven voor professionalisering op het gebied van gespreksvoering en assessments. Aanvullend konden lerarenopleiders/assessoren en leden van examencommissies in 2024 deelnemen aan trainingen over het werken met de brede intake.

Resultaten

Er is een geharmoniseerd vrijstellingenbeleid voor het generieke deel opgeleverd en er is een eerste inventarisatie ontwikkeld ten aanzien van de harmonisatie van het vrijstellingenbeleid voor het vakgedeelte van de tweedegraadslerarenopleidingen.

Een belangrijk resultaat van de actielijn is de invoering van de *brede intake*, het intake-assessment. Een deel van de instellingen werkt inmiddels met de principes van de brede intake, terwijl anderen nog bezig zijn met de implementatie hiervan. Met ingang van studiejaar 2025/26 gaan alle instellingen, onder voorbehoud van financiële middelen, een intakeassessment implementeren bij de deeltijd lerarenopleidingen. Daarnaast hebben alle instellingen informatie over het proces van de brede intake gepubliceerd op de website.

Door de implementatie van het intakeassessment wordt niet enkel op EVC-assessments gefocust, maar wordt aanvullend (samen met de student/kandidaat) gekeken naar de geschiktheid van de student/kandidaat en een passende onderwijsroute. Tijdens het intakegesprek worden de carrière en achtergrond van de student/kandidaat besproken. Uit het assessment volgt een advies over validering van leeruitkomsten en hoe de student via EVC's mogelijk vrijstellingen kan verkrijgen. Dit moet de student beter inzicht geven in wat hen te wachten staat en welke mogelijkheden er zijn voor vrijstellingen.

Met betrekking tot de professionalisering van assessoren bij de brede intake ziet de werkgroep een groeiend aantal deelnemers aan de trainingen, welke aanvullend dienen als moment van uitwisseling van *good practices*. Daarmee heeft het aanbieden van de training aanvullend geleid tot het opbouwen van een netwerk rondom het thema werken met EVC's en vrijstellingen.

²¹ [Handreiking Brede intake \(2023\)](#)

²² [Handreiking flexibel opleiden met leeruitkomsten en brede intake \(2024\)](#)

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

In het casestudy onderzoek bij de Fontys (voor de tweede tussenrapportage), Iselinge en de HAN is deze actielijn besproken in samenhang met de actielijn aangaande leeruitkomsten (zie de volgende paragraaf).

Bij EVC's kan onderscheid gemaakt worden tussen geschiktheid en bekwaamheid. Bij Fontys loopt een EVC-traject voor geschiktheid van de student.²³ De EVC-procedure in het zij-instroomtraject verloopt middels een geschiktheidsonderzoek vooraf. Hierbij wordt aan de hand van leeruitkomsten vooraf én de leeruitkomsten van de opleiding zelf vastgesteld wat een student nog te doen heeft. Zo kan iedereen een eigen route bepalen.

Bij Iselinge wordt op basis van kwalificaties voor de poort gekeken welke opleidingsroute het best passend is voor de student. Hierin zijn vier routes mogelijk. Een student stroomt in bij een van deze routes, maar kan daarbinnen niet volledig een eigen route bepalen. Voor maatwerkstudenten²⁴ wordt gewerkt met een assessment zoals beschreven in de brede intake. Per 1 januari 2025 worden de assessments die worden aangevraagd bij Iselinge en andere instellingen in de regio uitgevoerd door een assessment bureau van de regionale alliantie Oost Werkt. Daarmee zijn de assessments in deze regio geharmoniseerd.

De verwachting van EVC's is voornamelijk gericht op toepassing voor bekwaamheidseisen, zo blijkt uit de verschillende gesprekken met opleiders en het werkveld. Wanneer EVC's worden gebruikt voor bekwaamheidseisen, zouden studenten vrijstellingen kunnen ontvangen voor gedeelten van hun studieprogramma. Dit gebeurt echter slechts in beperkte mate. Zo worden er bij de HAN (waar de intake assessment gefocust is op zowel geschiktheid als bekwaamheid) bij alle tweedegraadslerarenopleidingen gecombineerd ongeveer vijf EVC-aanvragen per jaar gedaan naar aanleiding van de intake assessment. Dit aantal ligt vermoedelijk hoger voor de pabo.

Het intakeassessment bestaat uit het schrijven van een ervaringsportfolio, een gesprek met twee assessoren en een beoordeling van dezelfde assessoren. Bij de Fontys is voor de pabo een rekentoets aanvullend onderdeel van de brede intake. Studenten die wij gesproken hebben, kijken positief aan tegen dit assessment. Volgens hen is het goed dat een dergelijk intakeassessment plaatsvindt en veel eist, omdat daarmee de kwaliteit van leraren geborgd kan worden. De opleiders geven echter aan dat het een tijdsintensief traject is, en al snel dertien werkuren kost per assessment.²⁵ Redenen die hiervoor worden gegeven zijn dat een student voor het schrijven het portfolio vaak

²³ [Handleiding-geschiktheidsonderzoek-v2-3.htm \(fontys.nl\)](https://fontys.nl/handleiding-geschiktheidsonderzoek-v2-3.htm)

²⁴ Studenten met een MBO diploma of Associate Degree.

²⁵ Een student kan 3 uur begeleiding krijgen bij het schrijven van het portfolio, en vervolgens krijgen twee assessoren elk 5 uur om met de student in gesprek te gaan en het portfolio te beoordelen.

begeleiding nodig heeft bij het interpreteren van de leeruitkomsten, en dat de portfolio's die worden ingestuurd door studenten sterk verschillen waardoor de beoordeling veel tijd kost, terwijl deze zorgvuldig moet gebeuren.

3.2.2 Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten (hbo)

Doel

Bij het werken met leeruitkomsten wordt het vaste onderwijsprogramma losgelaten en werkt een student naar eigen invulling toe van leeruitkomsten. In deze leeruitkomsten leggen de onderwijsinstellingen vast wat studenten moeten kennen en kunnen bij het afronden van de gehele opleiding (eindkwalificatie).²⁶ Het werken met leeruitkomsten biedt studenten meer flexibiliteit doordat zij zelf kunnen bepalen waar, wanneer en hoe zij aan bepaalde leeruitkomsten werken en de beheersing hiervan aantonen. Hierdoor wordt meer en beter rekening gehouden met eerder opgedane kennis, vaardigheden en ervaringen. De werkgroep 'Werken met leeruitkomsten' van de VH heeft in mei 2023 een document gepubliceerd met landelijke leeruitkomsten op startbekwaamheidsniveau op vijf gebieden.²⁷ De leeruitkomstgebieden zijn pedagogisch handelen, (vak) didactisch handelen, (vak) inhoudelijke expertise, onderzoekend handelen, professionele identiteit. De landelijke leeruitkomsten bieden toegevoegde waarden door opleidingen te ondersteunen bij het formuleren van hun eigen leeruitkomsten, kwaliteitsbewaking van diploma door het vergelijkbaar maken van startbekwaamheidsniveau van opleidingen, ondersteuning van partnerschappen in het samen opleiden en professionaliseren, en door loopbaanpaden te faciliteren (leven lang ontwikkelen) door onderscheid te maken in de leeruitkomstgebieden per opleidingsniveau (NLQF-niveau 5,6 en 7). Het benoemen van overeenkomsten en verschillen tussen de vijf leeruitkomstgebieden voor niveau 5, 6 en 7 maakt het voor vervolgoopleidingen gemakkelijker om te bepalen wat de student al heeft aangetoond en wat de student nog te leren heeft.

Activiteiten

In 2024 konden lerarenopleiders deelnemen aan een serie trainingen over het werken met leeruitkomsten en de leeruitkomstgebieden. Daarnaast was de werkgroep 'Werken met leeruitkomsten' van de VH beschikbaar om ondersteuning te bieden aan individuele hogescholen in de ontwikkeling van eigen leeruitkomsten die aansluiten bij de landelijke leeruitkomsten en de vijf leeruitkomstgebieden. De hogescholen hebben veelvuldig gebruik gemaakt van deze ondersteuning.

²⁶ [Stand van zaken werkgroep Werken met leeruitkomsten — Leraren voor morgen](#)

²⁷ [Leeruitkomsten op startbekwaamheidsniveau – Leraren voor morgen](#)

Resultaten

De opbrengsten van de werkgroep zijn vastgelegd in de handreiking 'Maatwerk voor leraren - Samen flexibel opleiden met leeruitkomsten en brede intake'.²⁸ Via overlegorganen als LOBO en ADEF is afgesproken dat alle hbo-lerarenopleidingen voor primair en voortgezet onderwijs uiterlijk per september 2025 starten met het werken met leeruitkomsten en leeruitkomstgebieden. De werkgroep benadrukt het belang om structureel af te stemmen met alle lerarenopleidingen over het hanteren van dezelfde wijze van werken met leeruitkomsten. De benodigde afstemming over werken met leeruitkomsten is op vijf niveaus uitgewerkt (landelijk, regionaal, instellings-, opleidings- en studentniveau).

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Voor de reflectie op deze actielijn beschikken we over zowel interviews met twee lerarenopleidingen als de casestudy bij de pabo's van Fontys (voor de vorige tussenrapportage), HAN en Iselinge.

In de interviews wordt positief gereflecteerd op de resultaten van de actielijn. Hogescholen zijn hard aan de slag om leeruitkomsten te formuleren. Op landelijk niveau zijn leeruitkomstgebieden bepaald; hogescholen geven zelf invulling aan hun eigen leeruitkomsten. Dit biedt flexibiliteit voor de hogeschool. Een gevolg hiervan is dat veel hogescholen dezelfde uitdagingen afzonderlijk moeten doorlopen, bijv. hoe leeruitkomsten concreet te formuleren (zie ook hieronder). De handreiking 'Samen flexibel opleiden met leeruitkomsten'²⁹ is eind 2024 gepubliceerd om lerarenopleiders en andere betrokkenen bij de lerarenopleidingen te ondersteunen.

Voor veel opleiders is het een nieuwe ervaring om te werken met leerwegaafhankelijke leeruitkomsten. Opleiders vinden het spannend om de regie los te laten, maar zien ook de meerwaarde van werken met leeruitkomsten. Sommige opleiders zijn daardoor in het begin wat terughoudend in het toepassen van leeruitkomsten. Ook zien opleiders betrokken bij implementatie van leeruitkomsten dat collega's strenger zijn bij het beoordelen van een leeruitkomst dan wanneer een student een toets maakt. Het onder de aandacht brengen en toelichten van de leeruitkomsten aan opleiders van de lerarenopleidingen blijft daarom een aandachtspunt. Hierbij wordt opgemerkt dat het waardevol blijkt om het beroepenveld te betrekken bij het formuleren van de leeruitkomsten.

In de deeltijd opleidingen merken opleiders dat studenten ervaren dat ze de ruimte hebben om hun studie te vertragen, om hun opleiding beter te kunnen combineren met privéomstandigheden. Ook dit moet volgens opleiders worden gezien als een positieve bijdrage van het bestuursakkoord.

²⁸ Maatwerk voor leraren – Samen flexibel opleiden met leeruitkomsten en brede intake

²⁹ Handreiking SAMEN FLEXIBEL OPLEIDEN MET LEERUITKOMSTEN

Voor de voltijdsopleidingen vraagt het implementeren van leeruitkomsten grotere veranderingen. Sommige opleidingen (die veelal onderdeel waren van het Experiment leeruitkomsten dat liep van 2016 tot 2022) zijn al begonnen met deze stap. De verwachting is dat in september 2025 nog niet direct bij alle voltijdsopleidingen overal merkbaar is dat er gewerkt wordt met leeruitkomsten, dat komt doordat het uitgangspunt van leeruitkomsten de startbekwaamheid is en vanuit daar wordt terug gewerkt (dit wordt ook wel 'backward design' genoemd). Het is hierdoor belangrijker geworden dat de studiebegeleiders de opleiding van begin tot eind kennen om de student optimaal te begeleiden. In de deeltijdsopleiding heeft er een professionaliseringslag plaatsgevonden onder opleiders, met name door te kijken naar hoe een product wordt beoordeeld. Het wordt door studenten heel erg gewaardeerd dat ze eigen bewijsmateriaal kunnen aanleveren. Volgens respondenten uit het werkveld en lerarenopleidingen heeft het werken met leeruitkomsten eraan bijgedragen dat studenten een meer open leerhouding hebben gekregen en bereidheid zijn om gecoacht te worden. Dat wordt in het werkveld erg gewaardeerd.

Het werken met leeruitkomsten biedt ook een kans om de lijntjes tussen de mentor in de praktijk en de begeleider vanuit de pabo kort te houden, door de school toegang te geven tot het systeem met leeruitkomsten, waardoor alle informatie voor iedereen bereikbaar is. Het is aan de student om zelf de praktijk mee te nemen in elke leeruitkomst, ze moeten het in de praktijk laten zien voordat ze de leeruitkomst kunnen afronden.

De samenwerking en uitwisseling tussen lerarenopleidingen is toegenomen, en tegelijkertijd zien ze elkaar minder als de concurrent. De werkgroep 'Werken met leeruitkomsten' heeft vier regiobijeenkomsten georganiseerd voor alle lerarenopleiders. Er zijn geen middelen voor structurele uitwisseling in de toekomst beschikbaar gesteld. De uitwisseling tussen leden van de werkgroep gebeurt nu op informele wijze. De uitwisseling is afhankelijk van personen en communicatiekanalen die er soms toevallig zijn. Er zijn geen middelen voor een blijvende doorontwikkeling van de leeruitkomsten en ook niet om elkaar te blijven opzoeken over de uitwerking en implementatie van leeruitkomsten.

3.3 Actielijnen in het wo

3.3.1 Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken (wo)

Doel

Alfa4all is ontwikkeld voor potentiële studenten en zij-instromers die leraar willen worden in één van de tekortvakken in het talendomein, maar met hun vooropleiding te weinig vakinhoudelijke bagage hebben. Alfa4all omvat een door universitaire

lerarenopleidingen gezamenlijk ontwikkeld onderwijsaanbod dat is ontwikkeld naar analogie van het succesvolle eerdere programma Beta4all³⁰.

Activiteiten

Alle universiteiten met een Geesteswetenschappen- of Letterenfaculteit, en de universitaire lerarenopleidingen voor het vo (verenigd in de ICL) werkten samen aan het programma Alfa4all. Op basis van de verschillende curricula en de meest voorkomende deficiënties bij de startende studenten aan de lerarenopleiding hebben de betrokken vakopleidingen (bachelor en master van de betreffende taal) en de lerarenopleiders van de universitaire lerarenopleiding een keuze gemaakt voor de beschikbare cursussen.

Alfa4all is geen opzichzelfstaande opleiding waarvoor deelnemers een diploma krijgen. Het programma bestaat uit gratis cursussen die naar gelang de vooropleiding van de cursist wel of niet nodig zijn om te volgen om zo de aansluiting naar de lerarenopleiding mogelijk te maken. Cursisten ontvangen na afronding een certificaat.

De inhoud van de cursussen wordt in gezamenlijkheid door de opleidingen van de verschillende universiteiten vormgegeven. Er is een werkgroep per taal die het programma vormgeeft. Dit zijn ook de docenten die lesgeven in Alfa4all. De docenten komen van alle betrokken universiteiten. De lessen worden voor een groot deel online gegeven waardoor studenten uit het hele land het programma flexibel kunnen volgen.

Resultaten

Alfa4all is gestart met een subsidie vanuit het Actieplan Academische Leraren. Vanaf halverwege 2021 is Alfa4all gefinancierd vanuit het bestuursakkoord. Inmiddels worden cursussen van Alfa4all aangeboden voor de vakken Engels, Nederlands, Frans, Duits, Klassieke talen (Grieks en Latijn) en Spaans.³¹ In het 2024 waren 122 mensen ingeschreven voor een of meerdere cursussen van Alfa4all. In totaal waren er 379 inschrijvingen voor de verschillende cursussen.

De opzet van de cursussen verschilt. Sommige cursussen worden door één universiteit aangeboden en andere cursussen door verschillende docenten van verschillende universiteiten. De cursussen zijn *blended* (een combinatie van online en fysiek) en zijn gratis voor de cursisten te volgen.

De primaire doelgroep van Alfa4all zijn studenten die een eerstegraads universitaire lerarenopleiding willen volgen, maar nog onvoldoende vakkennis hebben. Met de cursussen van Alfa4all kunnen zij hun vakkennis bijspijkeren. Welke cursussen gevolgd

³⁰ [Beta4all – schakelprogramma's voor aspirant-bètaleraren](#)

³¹ De cursussen Spaans worden niet gefinancierd vanuit het bestuursakkoord, maar vanuit financiële middelen van de UU.

moeten worden om toelaatbaar te zijn tot de eerstegraads lerarenopleiding verschilt en is afhankelijk van de vooropleiding van de cursist. Door vakdidactici van de verschillende instellingen wordt bepaald welk deficiëntiepakket de cursist moet volgen om te kunnen starten met een eerstegraads lerarenopleiding. Dit kunnen naast de cursussen van Alfa4all ook andere vakken/cursussen zijn. Een andere en kleinere doelgroep van Alfa4all zijn docenten die al werkzaam zijn in het onderwijs en de cursussen van Alfa4all als bijscholingsinstrument om hun vakinhoud bij te spijkeren.

Bij het succesvol afronden van een cursus ontvangen studenten een certificaat. Voor een aantal cursussen wordt tevens een microcredential uitgereikt.³² Dit is een door de ulo's erkend digitaal certificaat. In mei 2023 zijn de eerste microcredentials uitgereikt.

Sinds september 2024 biedt Alfa4all extra cursussen voor het vak Nederlands. Deze cursussen moeten het makkelijker maken voor studenten met een niet-vakverwante opleiding om docent Nederlands te worden. De aanleiding voor het aanbieden van deze extra cursussen is dat opleidingen merkten dat ook mensen met een niet-vakverwante opleiding (zoals rechten of filosofie), maar wel met veel affiniteit met de taal, graag als docent Nederlands aan de slag zouden gaan. Voor deze groep zijn er extra cursussen ontwikkeld, waarmee ze hun vakkennis Nederlands kunnen bijspijkeren. De cursussen kunnen worden gecombineerd met een zij-instroom in beroep traject, waardoor mensen vakinhoud kunnen bijspijkeren en tegelijkertijd ervaring opdoen voor de klas.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Alfa4all biedt potentiële studenten en zij-instromers die leraar willen worden in het alfadomein, maar waarvan hun vooropleiding tekortschiet, een kans om hun vakinhoudelijke kennis bij te spijkeren. Respondenten van de lerarenopleiding geven aan dat Alfa4all deze groep meer flexibele mogelijkheden biedt om in te stromen bij de ulo. Tegelijkertijd wijzen enkele docenten erop dat er binnen de bestaande vakken en premasters al diverse opties zijn om vakinhoud bij te spijkeren. Alfa4all is dus niet de enige route naar de ulo. Wel heeft Alfa4all een aantal unieke kenmerken, bijvoorbeeld dat de cursussen grotendeels online en gratis toegankelijk zijn.

Doordat de cursussen grotendeels online zijn, is het makkelijker om de cursussen te combineren met werk- en gezinsleven. Ook zijn cursisten te spreken over het hoge niveau van de cursussen en de betrokkenheid van de docenten. De cursussen vinden plaats in kleine groepen, wat zorgt voor veel persoonlijke aandacht en begeleiding. Dit maakt het ook makkelijker om maatwerk te bieden, bijvoorbeeld door een cursus toch op een andere dag aan te bieden als dat beter uitkomt voor de cursisten.

³² Een digitaal certificaat voor een onderwijseenheid. Meer informatie: [Pilot Microcredentials - Versnellingsplan](#)

De docenten benadrukken dat de flexibiliteit van Alfa4all ook een keerzijde heeft. Zo kan het zijn dat in samenspraak met de cursisten de cursus uiteindelijk naar een voor de docent minder gunstig tijdstip wordt verzet. Met name bij heel kleine groepen, met minder dan vijf studenten, zijn de docenten geneigd om mee te bewegen met de wensen van de groep. Voor docenten kan de door hen geboden flexibiliteit dus minder gunstig uitpakken.

Verder geven cursisten aan dat het voor hen een zoektocht is geweest naar een geschikte route richting het onderwijs. De informatievoorziening en voorlichting over de verschillende routes had volgens cursisten beter gekund. De cursisten moesten lang zoeken voordat ze bij Alfa4all terecht kwamen. Volgens docenten kan de informatievoorziening voorafgaand aan de start van Alfa4all beter. Soms onderschatten cursisten de tijdsinvestering van een cursus.

Omdat studenten cursussen volgen van docenten van verschillende universiteiten, heeft deze manier van werken een aantal logistieke uitdagingen met zich meegebracht, bijvoorbeeld rondom de aanmelding voor cursussen en cijferregistratie. Uiteindelijk is Alfa4all een voorloper geworden op het gebied van instelling overstijgend samenwerken. Volgens de respondenten van lerarenopleidingen is het wel merkbaar dat instellingen in de Randstad over het algemeen meer betrokken zijn, omdat het lerarentekort daar ook het meest wordt gevoeld.

Omdat de vakken van Alfa4All zich richten op de vakinhoud en niet zozeer op didactische en pedagogische aspecten van het lerarenberoep, valt Alfa4All onder de vakfaculteiten en niet onder de lerarenopleidingen. Voor de universiteiten is het een uitdaging om Alfa4All financieel structureel rond te krijgen gezien de financiële situatie van de meeste faculteiten Geesteswetenschappen en Letteren.

Bij de start van het bestuursakkoord werd door de decanen van de faculteiten geesteswetenschappen en letteren van de participerende instellingen de intentie uitgesproken om Alfa4all na het bestuursakkoord te continueren. Vanuit de betrokken instellingen is er nu voor één jaar (2024-2025) verlenging voor Alfa4all toegezegd. Voor de periode daarna is er nog geen duidelijkheid over de financiering. De aangekondigde bezuinigingen aan universiteiten versterken de (financiële) onzekerheid van Alfa4all. Vanuit het Regieorgaan Duurzame Geesteswetenschappen is voor de komende vijf jaar toegezegd om een forse bijdrage te leveren aan Alfa4all, onder de voorwaarde dat de faculteiten zelf ook een substantiële bijdrage leveren.

Binnen het programma Alfa4all zijn bezuinigingen doorgevoerd om het programma in ieder geval dit jaar draaiende te kunnen houden. Een deel hiervan omhelst het terugschroeven van het aantal ontwikkeluren, wat ook relatief pijnloos kon worden gereduceerd omdat veel van het benodigde materiaal inmiddels is ontwikkeld. Toch geven docenten aan dat het aantal uur dat ze nu krijgen voor het geven van een cursus van Alfa4all niet meer toereikend is.

Naast het doceren van de cursussen zijn er ook veel andere taken die nodig zijn om het programma van Alfa4all goed te kunnen organiseren. Door de bezuinigingen staan ook de commissies Kwaliteit & Toetsing onder druk, die voor elke taal zijn opgericht. Hiervan wordt aangegeven dat het voortbestaan van deze commissies cruciaal is voor de kwaliteitsbewaking.

3.3.2 Modularisering curriculum: in een leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid (wo)

*Doel*³³

Een aantal ulo's in het wo (VU, UvA, UU en UL) wil hun opleiding modulair inrichten, zodat de opleiding flexibeler is en beter past bij de wensen en ontwikkeling van de studenten, in het bijzonder voor studenten die studie en werk willen combineren. Met het modulariseren van de opleidingen kunnen de ulo's beter aansluiten bij de diversiteit van de studenten die instromen. De verschillende vooropleidingen en/of werkervaringen van de studenten vragen om maatwerk en modularisering moet dit maatwerk mogelijk maken. Hiermee willen de universiteiten de opleidingstrajecten aantrekkelijker maken voor een diverser publiek, waardoor de instroom van studenten verhoogd wordt en uitval wordt verminderd.

*Activiteiten en resultaten*³⁴

De universiteiten hebben uitgewisseld welke nieuwe vormen van modularisering en flexibilisering wenselijk waren. De belangrijkste vorm van modularisering die dit project oorspronkelijk voor ogen had, was studenten na het afronden van de eerste module van 30 EC een beperkte tweedegraads lesbevoegdheid geven. Dit bleek echter niet mogelijk, doordat de wet geen ruimte biedt om tijdens een masteropleiding een beperkte tweedegraads lesbevoegdheid af te geven. Er zijn verschillende andere vormen gevonden om modules in te passen in de deelnemende lerarenopleidingen en daarmee te flexibiliseren.

Het werkveld is op verschillende manieren betrokken bij de uiteindelijke curriculumwijziging van de lerarenopleidingen. Zo is de opleiding van de Universiteit Utrecht meermaals in gesprek gegaan met vertegenwoordigers vanuit het werkveld over verdere professionele ontwikkeling van leraren en de rol die de opleiding daarbij kan spelen. De Universiteit van Amsterdam en de VU hebben op vergelijkbare manier wensen voor het curriculum opgehaald bij verschillende opleidingsscholen. In Leiden werken de begeleiders van de studenten intensief samen met de instituutsopleiders

³³ Bestuursakkoord. Projectopdracht modularisering (2021).

³⁴ UNL (2024). Eindrapportage UNL-projecten bestuursakkoord flexibilisering.

om de student gezamenlijk te begeleiden bij het doorlopen van hun cyclische leerproces.

De curricula van de lerarenopleidingen van de Universiteit Leiden, Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit zijn volledig herzien en flexibeler gemaakt (het curriculum van de Universiteit Utrecht was al modulair opgebouwd). Hierbij is met name voor de master Leraar Voorbereidend Hoger Onderwijs (LVHO) het onderscheid tussen de basismodule en de verdiepingsmodule aangescherpt. Ook hebben de deelnemende lerarenopleidingen de basismodule gelijk getrokken tussen de educatieve minor/module en de master LVHO. Daarnaast hebben de deelnemende opleidingen hun aanbod aan keuzevakken voor elkaar opengesteld. De TU Delft en Universiteit Twente hebben zich hierbij aangesloten. Ook andere universitaire lerarenopleidingen kunnen hierbij aanhaken indien gewenst.

De curricula zijn niet alleen flexibeler geworden, ze zijn ook inhoudelijk aangescherpt. Zo kunnen studenten van de Universiteit van Amsterdam tijdens speciale practica in een veilige setting oefenen met pedagogisch-didactische en professionele vaardigheden. De VU heeft vier specialisaties toegevoegd aan het curriculum, waarmee studenten de theorie gericht aan de praktijk kunnen verbinden rondom één centraal thema. In Leiden werken studenten in een cyclisch leerproces aan hun onderwijstaken, waarbij praktijkervaringen het uitgangspunt vormen voor de colleges. De Universiteit Utrecht heeft verschillende nieuwe keuzemodules ontwikkeld die zowel te volgen zijn door studenten aan de lerarenopleiding als door reeds bevoegde docenten. De thematiek en didactiek zijn aangepast aan deze brede doelgroep.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

De gesproken lerarenopleidingen kijken positief terug op de modularisering, waarbij gelijk het curriculum inhoudelijk is aangescherpt. De samenwerking tussen lerarenopleidingen is goed verlopen, en de meerwaarde van modularisering wordt erkend door betrokken opleiders. Modularisering maakt volgens hen het curriculum duidelijker, doordat er duidelijker (afzonderlijke) eenheden zijn gedefinieerd. Naar de toekomst toe heeft modularisering de potentie voor studenten om modules aan verschillende lerarenopleidingen te volgen, hoewel dit tot op heden weinig is gebeurd.

Gesproken opleiders hadden graag gezien dat de wet educatieve module meer flexibiliteit had geboden voor onderwijsbevoegdheid op basis van modules. Dit had het voor studenten mogelijk gemaakt om gedurende de master een gedeeltelijke tweedegraads bevoegdheid te behalen, waardoor studenten sneller gecertificeerd voor de klas kunnen staan. Deze aanpassing aan de wet is echter niet doorgevoerd.

Een ander punt van zorg van opleiders is de bekostigingssystematiek. Opleidingen worden niet betaald op basis van voltooide modules. Aangegeven wordt dat de flexibiliteit die modules aan studenten bieden, om een educatieve module te volgen aan de eigen of een andere universiteit, een financieel risico vormen voor de lerarenopleiding.

3.3.3 Academische opleidingsroutes primair onderwijs (wo)

Doel

De academische opleidingsroutes primair onderwijs zorgen voor een aantrekkelijke opleidingsroute voor studenten met (tenminste) een afgeronde wo-bacheloropleiding. Bij deze studenten past een wetenschappelijke benadering van de lerarenopleiding, waar de academische opleidingsroutes op inspringen. Het beoogde resultaat is dat door beter aan te sluiten bij de doelgroep, meer studenten kiezen voor een lerarenopleiding primair onderwijs.³⁵

Activiteiten

Er zijn twee Educatieve Masters Primair Onderwijs (EMPO) opgericht: aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en een joint degree van de Vrije Universiteit Amsterdam, Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Leiden. In beide gevallen betreft het een voltijd tweejarig academisch masterprogramma. De EMPO is een educatieve master waarmee ook een lesbevoegdheid voor het primair onderwijs wordt behaald.

Voorafgaand aan de start en de ontwikkeling van de Educatieve Masters Primair Onderwijs (EMPO's) is middels een behoeftepeiling vastgesteld dat studenten interesse hebben in deze opleidingen. Studenten, die een universitaire bachelor volgden, gaven aan eerder te kiezen voor een lerarenopleiding op wo-masterniveau dan op hbo-bachelorniveau. De ontwikkeling van de opleidingen is in samenspraak gegaan met betrokken schoolbesturen en alumniverenigingen. Voor de start van de opleiding zijn de macrodoelmatigheidstoets (bij de CDHO) en de toets nieuwe opleiding (TNO) (bij de NVAO) doorlopen.

Resultaten

In het studiejaar 2022-2023 zijn de eerste studenten gestart met de EMPO. Studenten met een universitair bachelor- of masterdiploma in de sector Gedrag en Maatschappij zijn direct toelaatbaar tot de EMPO. Studenten met een ander universitair bachelor- of masterdiploma kunnen een toelatingsverzoek indienen om aan te tonen dat ze voldoende relevante vakken hebben gevolgd of kunnen het EMPO-schakelprogramma doen. Ook studenten met een hbo-bachelor kunnen het schakelprogramma volgen waarna zij toelaatbaar zijn tot de EMPO.

De EMPO's trekken een diverse groep studenten vanuit verschillende opleidingsrichtingen. Afgelopen studiejaar (2023-2024) zijn de eerste EMPO-studenten afgestudeerd. De opleidingen verwachten dat bijna alle studenten na afstuderen voor de klas komen te staan.

³⁵ Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

Per september 2022 hebben de EMPO's gezamenlijk een aspirant-opleidingsschool opgericht. Hierin staat het samen opleiden centraal, met oog voor de studentpopulatie van de EMPO's. Hierbinnen werken ook HR-managers en kwaliteitsmanagers van betrokken schoolbesturen samen aan het bieden van een passende en uitdagende werkomgeving voor EMPO-studenten en alumni. Dit moet ervoor zorgen dat EMPO-studenten ook na afstuderen aantrekkelijke plekken krijgen aangeboden die aansluiten bij hun expertise en voldoende uitdaging bieden, waardoor deze leerkrachten ook behouden blijven voor hun vak. Binnen het partnerschap wordt ook besproken hoe de EMPO-studenten goed kunnen worden ingezet en begeleid op de scholen waar zij het hardst nodig zijn.

Dit jaar is specifiek voor de doelgroep met werkervaring een zij-instroom in opleidingstraject gestart binnen de EMPO, deze mensen kunnen zo versneld voor de klas. De verwachting is dat dit nieuwe traject ervoor zorgt dat meer mensen met werkervaring instromen in de EMPO. Met name voor deze groep was het volgen van een voltijds 2-jarige master soms niet haalbaar. Met de mijlpalenregeling voor zij-instroom in opleiding zorgen opleidingen er samen met schoolbesturen voor dat het volgen van de opleiding aantrekkelijker wordt gemaakt voor studenten die, vanwege eerder verworven competenties en/of een snellere leercurve al tijdens de opleiding groepsverantwoordelijkheid kunnen en willen dragen voor de klas. Door het zij-instroom in opleidingstraject kunnen studenten met een geschiktheidsverklaring en die voldoen aan de gestelde mijlpalen binnen de opleiding en daarnaast het assessment succesvol af te ronden, in het tweede jaar al met een betaalde aanstelling voor de klas staan. Zij-instroom in opleiding wordt in Q1 2025 geïmplementeerd in de EMPO's. Tevens wordt een verkenning uitgevoerd voor zij-instroom in beroep binnen de wettelijke kaders bij de EMPO's en PWPO, waarvan het resultaat wordt verwacht in Q1 2025.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Het beoogde doel, namelijk het oprichten van academische opleidingsroutes primair onderwijs is behaald. Door de oprichting van de EMPO-opleidingen is er een route ontstaan voor studenten die graag een lesbevoegdheid voor het primair onderwijs willen halen, maar die dat wel graag op masterniveau willen doen. Door een route te creëren voor studenten met een universitaire vooropleiding dragen de opleidingen bij aan meer maatwerk. Ook basisscholen kunnen profiteren van de diverse vooropleidingen en kennis van de EMPO-studenten. De EMPO trekt zo een doelgroep studenten die wellicht anders niet voor het onderwijs had gekozen.

De EMPO's en de betrokken universiteiten hebben de afgelopen jaren ingezet op het vergroten van de naamsbekendheid van de EMPO's. De opleidingen geven aan dat de bekendheid binnen de eigen instellingen is toegenomen, maar dat hier nog winst valt te behalen. Bij studenten van andere universiteiten is de EMPO vaak nog minder bekend. Om de EMPO ook op deze universiteiten onder de aandacht te brengen is er vanuit het bestuursakkoord ingezet op een wervingscampagne op deze universiteiten.

Voor de waardering van de EMPO-studenten en voor de aantrekkelijkheid van de EMPO is het volgens de opleidingen van belang dat studenten een passende stagevergoeding krijgen. De opleidingen hebben hier met de betrokken schoolbesturen gesprekken over gevoerd, wat erin heeft geresulteerd dat een ruime meerderheid van de studenten een stagevergoeding krijgt. Het streven van de opleidingen is dat alle studenten een passende stagevergoeding krijgen en dat hierin geen verschillen zijn tussen scholen. De opleidingen zijn hierover in gesprek met de betrokken schoolbesturen.

Studiekeizers die al een master in het onderwijs of gezondheidszorg hebben gedaan moeten het instellingstarief voor de EMPO betalen, terwijl studiekeizers met een master in een ander vakgebied het wettelijk collegegeld betalen. Voor mensen met een vooropleiding in de zorg of onderwijs kan het een financiële drempel zijn om met de EMPO te starten, aangezien zij het hogere instellingstarief moeten betalen voor de EMPO. De opleidingen zouden het liefst zien dat alle studenten het wettelijk collegegeld betalen, ongeacht de eerder afgeronde opleiding.

De EMPO is volgens de opleiding een relatief kostbare opleiding voor de universiteit door het intensieve programma met veel begeleiding in combinatie met een (nog) relatief kleine instroom. Naast intensieve begeleiding gaat er ook veel tijd zitten in afstemming en het maken van afspraken. Zo is de EMPO Amsterdam/Leiden betrokken bij zes verschillende onderwijsregio's, waar zij afspraken mee maken. De EMPO Rotterdam zit maar in één regio, maar geeft aan dat er onduidelijkheid ontstaat rondom financiering omdat het partnerschap met de andere EMPO's wel bij veel regio's betrokken is. Men benadrukt dat het erg zonde zou zijn als de onderwijsregio-indeling betekent dat het partnerschap van de EMPO's losgelaten moet worden. De samenwerking wordt als erg waardevol ervaren.

3.3.4 Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen (wo)

Doel

De ulo's hadden, in tegenstelling tot een deel van de hbo-lerarenopleidingen,³⁶ vóór het bestuursakkoord nog geen ervaring met het werken volgens de principes van leeruitkomsten. Hieruit is de ambitie voortgekomen om te verkennen wat het werken met leeruitkomsten voor ulo's zou kunnen opleveren en hoe het werken met leeruitkomsten optimaal vormgegeven kan worden in de opleidingen.³⁷

³⁶ Zie eerder paragraaf 3.2.2.

³⁷ Dengerink, J., Aarts, R., Maandag, D., Van Rijswijk, M., & Rohof, J. (2021). Werken met leeruitkomsten in universitaire lerarenopleidingen: een verkenning. Den Haag: UNL-ICL.

Activiteiten en resultaten³⁸

In 2021 werd door een werkgroep van de UNL een verkenning uitgevoerd om antwoord te geven op bovenstaande vraag. De verkenning liet zien dat verschillende principes van leeruitkomsten binnen ulo's al werden toegepast in onder meer het toelatingsbeleid, het opleidingsaanbod en de visie op opleiden. Sommige andere principes van leeruitkomsten bleken minder goed aan te sluiten, bijvoorbeeld vanwege het compacte karakter van de opleidingen. Het rapport besloot met een aantal aanbevelingen voor ulo's om in het verlengde van het werken volgens principes van leeruitkomsten enkele thema's nader uit te werken. In april 2023 is het vervolgproject 'Werken volgens principes van Leeruitkomsten in universitaire lerarenopleidingen' gestart, om gezamenlijk te werken aan landelijke afspraken die moeten leiden tot meer ruimte voor studenten om op individuele basis toe te werken naar startbekwaamheid.

Als aftrap van het vervolgproject is op de 24-uurse van de ICL op 21 april 2023 een werksessie gehouden met ongeveer veertig opleidingsdirecteuren, beleidsmedewerkers en docenten van de ulo's. Vervolgens hebben twee projectteams van de Interuniversitaire Commissie Lerarenopleidingen voortgezet onderwijs (ICL-vo), met een brede afvaardiging uit de ulo's. Deze projectteams hebben twee publicaties opgeleverd, namelijk een beroepsbeeld van de academische leraar³⁹ en kenmerken voor toetsing in de opleiding tot academische leraar⁴⁰. Een gezamenlijk beroepsbeeld moet duidelijkheid scheppen over de beoogde competenties van een academische leraar. Het formuleren van gezamenlijke uitgangspunten ten aanzien van toetsing biedt een kader om de kwaliteit van toetsing te borgen bij een diversiteit aan (individuele) trajecten. De uitkomsten van beide deelprojecten dragen daarmee bij aan de ambitie van het bestuursakkoord om studenten flexibiliteit te bieden bij het opleiden tot startbekwaamheid.

Deze publicaties zijn opgevolgd door een project gericht op implementatie. Hierin zijn de stand van zaken en actuele ontwikkelingen binnen ulo's met betrekking tot flexibilisering van onderwijs en het werken volgens de principes van leeruitkomsten in kaart gebracht, om elkaar te informeren en te inspireren.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Uit de interviews met lerarenopleidingen blijkt dat de ulo's het belangrijk vonden om gezamenlijk na te denken over werken volgens de principes van leeruitkomsten. Dit is los van de hogescholen gedaan omdat de ulo's anders opleiden, en werken volgens de principes van leeruitkomsten moet worden gedaan in relatie tot de structuur van de ulo's.

³⁸ UNL (2024). Eindrapportage. Verkennen van en werken volgens principes van leeruitkomsten.

³⁹ UNL (2025). Beroepsbeeld van de *academische* leraar.

⁴⁰ UNL (2025). Toetsing in de opleiding tot *academische* leraar.

Veel studenten hebben bij start van de studie weinig zicht op wat de studie van ze gaat vragen en wat een academische docent is. De verwachting is dat met het beroepsbeeld daar meer aandacht aan gegeven kan worden bij studenten. Het leerproces dat centraal staat kan met het beroepsbeeld beter gecommuniceerd worden. De producten voor toetsing en het beroepsbeeld zijn de eerste stap naar betere verwachtingenmanagement. Lerarenopleiders vragen al naar het beroepsbeeld omdat ze dat willen gebruiken om interne vakken aan te scherpen.

De ulo's delen veelal dezelfde visie, maar geven dat op een andere manier vorm. Die realisatie is een belangrijke factor in het hele proces geweest. De volgende stap is hoe vorm te geven aan de concrete implementatie en het borgen van de resultaten.

3.3.5 Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod (wo)

Doel

Steeds meer werkenden uit andere sectoren willen de overstap maken naar het onderwijs. Zij-instromers ervaren echter een aantal drempels in de aanloop naar en tijdens hun opleiding. De initiatieven binnen deze actielijn zijn erop gericht de knelpunten die er bestaan voor en tijdens de opleiding op te lossen en moeten ertoe leiden dat de lesbevoegdheid door meer zij-instromers en op een verantwoorde manier behaald kan worden, en dat de uitval van zij-instromers verlaagd wordt.

Activiteiten

Er zijn door de ulo's diverse activiteiten ondernomen binnen deze actielijn. De actielijn bestond uiteindelijk uit zes deelprojecten:

1. Door Stichting Trainees in Onderwijs (organisatie die ook het Onderwijsloket heeft opgezet en bijhoudt) is een **contentbank ('Klaar voor de stap')** ontwikkeld waarmee potentiële zij-instromers zich via zelfstudie kunnen voorbereiden op het docentschap en het geschiktheidsonderzoek. De contentbank, die oorspronkelijk bedoeld was als kennisbank, is uiteindelijk gevormd tot een platform dat zich richt op zelfstudie en ervaringsverhalen van zij-instromers.⁴¹
2. **In kaart brengen, erkennen en waarderen van eerder verworven competenties** (EVC's) en het ontwikkelen van een gezamenlijke werkwijze voor het erkennen en waarderen van eerder verworven competenties. Het doel van dit deelproject is een gezamenlijke werkwijze ontwikkelen voor het beoordelen en erkennen van eerder verworven competenties van ulo-kandidaten. Dit moet leiden tot meer (landelijke) consistentie en transparantie in hoe universitaire lerarenopleidingen (ulo's) deze competenties erkennen.

⁴¹ [Kennisbank | Het Onderwijsloket](#)

3. De **toelatings- en examencommissies werken samen** aan afstemming van besluiten rondom de assessments en EVC's.
4. Er zijn door meerdere ulo's en in samenwerking tussen universiteiten **flexibele maatwerktrajecten ingericht voor zij-instromers**. Deze flexibele trajecten zorgen ervoor dat meer zij-instromers de mogelijkheid hebben om (op maat) in hun eigen regio te werken en een universitaire lerarenopleiding te volgen. In dit kader worden er op allerlei aspecten van het zij-instroom traject acties ondernomen: werving, informeren en oriëntatie, matching, assessment, samenwerking tussen opleiding en school en het maatwerkprogramma zelf. Ook zijn in een aantal regio's de knelpunten rondom zij-instroom en de behoeften van zij-instromers in kaart gebracht.
5. De WUR heeft onderzocht hoe de universitaire lerarenopleidingen de instroom van de **Educatieve Module kunnen verbreden**.⁴²

Resultaten⁴³

1. **Online voorbereidingsplatform:** Onder de naam 'Klaar voor de stap?' is de contentbank klaar voor gebruik voor (kandidaat) zij-instromers. Naast een kennisbank bevat het platform ook ervaringsverhalen van zij-instromers en modules die geïnteresseerden kunnen doorlopen. Het doel hiervan is potentiële zij-instromers een realistisch beeld geven van wat ze kunnen verwachten bij het werken in het onderwijs. Daarnaast is er ook materiaal dat zij-instromers helpt bij de voorbereiding op het geschiktheidsonderzoek. In het eerste jaar heeft het platform meer dan 5000 bezoekers verwelkomt, die gezamenlijk ruim 25.000 video's hebben bekeken en 900 podcasts hebben beluisterd en dat aantal neemt gestaag toe. Een soortgelijke uitwerking wordt nu voorzien om potentiële kandidaten voor het primair onderwijs voor te bereiden op de start voor de klas, waarvan oplevering is voorzien in de zomer van 2025.

2. **Afstemmen van toelatingseisen en EVC-procedures:** Het project gericht op EVC's heeft bijgedragen aan het ontwikkelen van een gezamenlijke werkwijze voor het beoordelen en erkennen van competenties die ulo-kandidaten in verschillende routes, zowel regulier als zij-instroom, eerder hebben opgedaan. Op dit moment ligt de focus op de landelijke afstemming van toelatingseisen en de afronding van een tweede casusronde. In deze ronde zijn gefingeerde casussen verspreid onder de verschillende ulo's om inzicht te krijgen in de verschillen tussen hun benaderingen van EVC. Dit heeft geleid tot waardevolle inzichten in hoe elke opleiding beslissingen neemt over toelating en vrijstellingen. Het doel is om tot aanbevelingen te komen die toelatingsprocedures verbeteren en harmoniseren, zonder de specifieke context van elke individuele opleiding uit het oog te verliezen.

⁴² Aantrekken, opleiden en behouden van nieuwe leraren middels de Educatieve Module

⁴³ Op basis van aangeleverde documenten.

Het project heeft ook geleid tot een bredere bewustwording van het belang van maatwerk binnen de lerarenopleidingen. Er zijn veranderingen doorgevoerd in interne processen en communicatie, waarbij explicieter wordt gekeken naar hoe eerdere ervaringen van kandidaten, ook buiten het onderwijs, kunnen worden meegewogen in toelatingsbeslissingen. De focus ligt hierbij op het versterken van het formatieve effect van EVC's, wat betekent dat kandidaten zich erkend voelen in hun eerdere ervaringen, en dat deze ervaringen bijdragen aan een op maat gemaakte leerroute. Deze ontwikkelingen moeten uiteindelijk bijdragen aan een landelijk model dat transparantie en consistentie garandeert in de erkenning van eerder verworven competenties. Onder aanvoering van de Universiteit Twente werken de universitaire lerarenopleidingen samen aan het erkennen en waarderen van eerder verworven competenties EVC's.

3. Netwerk examencommissies: Er is een landelijk netwerk gestart waarin toelatings- en examencommissies af kunnen stemmen en ze *best practices* kunnen uitwisselen over onder meer toelatingseisen, vrijstellingen en het omgaan met eerder verworven competenties. Het landelijk netwerk beoogt tot meer consistentie hierover te leiden. In oktober 2024 is een startbijeenkomst gehouden voor toelatings- en examencommissies. Dit netwerk moet een motor worden voor het verder ontwikkelen van procedures en het bevorderen van consistentie in de omgang met EVC's. Een volgende stap is om meer kennis te delen met ulo's die niet aan maatwerktrajecten hebben deelgenomen.

4. Flexibele ulo-maatwerktrajecten voor zij-instromers: Verschillende maatwerktrajecten zijn inmiddels ontwikkeld in samenwerking tussen universiteiten en worden actief gebruikt.

Ten eerste het samenwerkingsproject 'Leren op Locatie', opgezet door Radboud Universiteit (RU) en Universiteit Maastricht (UM). Er was in Limburg eerder nauwelijks mogelijkheid tot zij-instroom vanwege het ontbreken van een universitair opleidingsaanbod op eerstegraads niveau. Door Leren op Locatie is de reguliere Educatieve Master van de RU toegankelijk geworden op locatie Maastricht, naast het al bestaande aanbod van de Educatieve Minor en Educatieve Module van de UM. Door dit project hebben beide universiteiten een dekkend aanbod gecreëerd van academische opleidingsroutes in de regio Limburg. Dit flexibele maatwerktraject voor zij-instromers wordt gefinancierd door de betrokken universiteiten zelf. De verwachting is dat dit traject ook na afloop van het bestuursakkoord blijft bestaan, aangezien de universiteiten een sterke behoefte hebben aan het behouden en opleiden van leraren in de eigen regio Zuidoost-Nederland.

Daarnaast hebben drie technische universiteiten (TU Delft, TU Eindhoven en Universiteit Twente) afzonderlijke maatwerktrajecten opgezet vanwege de verschillen in doelgroepen en regionale behoeften. De TU Eindhoven richt zich op internationale zij-instromers en heeft een Engelstalig programma opgezet, inclusief een bruggroep voor kandidaten met een lagere taalvaardigheid. TU Delft biedt het Co-Teach STEM programma aan, waarbij bèta-professionals de mogelijkheid krijgen om les te geven onder

begeleiding van een bevoegde docent. De Universiteit Twente (UT) had relatief weinig zij-instromers (minder dan vijf). Dit bleek, naast de vraag en mogelijkheden in het onderwijsveld, deels te liggen aan zichtbaarheid. Het beeld van een relatief laag aantal zij-instromers door een gebrek aan naamsbekendheid kwam ook in andere gesprekken naar voren. Universiteit Twente heeft zich gericht op zichtbaarheid en het behoud van zij-instromers door onder andere betere externe communicatie en begeleidingstrajecten, waaronder driegesprekken tussen kandidaat, school en lerarenopleiding. Ook zijn assessmentdagen opgezet voor een instellingsneutraal assessmentcentrum van de UT om doorstroom naar de geschiktheidsonderzoeken te bevorderen naast de reguliere geschiktheidsonderzoeken

TU Delft zal naar verwachting een nieuwe subsidie aanvragen om het Co-Teach STEM programma te blijven ondersteunen. TU Eindhoven zal blijven werken aan hun programma voor internationale zij-instromers, maar het brugjaar dat soms nodig is om hen voor te bereiden op lesgeven in het Nederlands blijft een kostbare en uitdagende component. Hiervoor zal mogelijk aanvullende financiering nodig zijn. Het maatwerk van de UT is inmiddels ingebed in het reguliere traject en het zij-instroomtraject.

De Universiteit Utrecht richt zich op optimalisering van de begeleiding van zij-instromers en werkt in toenemende mate in multidisciplinaire teams van opleiders (collega-begeleiders van het schoolvak, schoolopleiders, vakdidactici en instituutopleiders). Vrijwel alle kandidaten doorlopen succesvol het geschiktheidsonderzoek bij de UU. Het is nu voor kandidaten mogelijk om op basis van de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek de opleiding versneld te doorlopen, waarbij beter rekening wordt gehouden met EVC's. Sinds de start van het bestuursakkoord zijn er 117 zij-instromers (met subsidie) gestart

Ook de Universiteit van Amsterdam (UvA) heeft een maatwerktraject ontwikkeld, genaamd 'Aan de Slag voor de Klas' (ASK), waarover hieronder meer. Dit traject is ook ingebed in de financieringsstructuur van de UvA en zal na afronding van het bestuursakkoord blijven bestaan. De talen zijn toegevoegd aan het programma en de inhoud van ASK is doorontwikkeld.

De Vrije Universiteit Amsterdam (VU) heeft een driedaagse oriëntatietraining ontwikkeld: Ontdek je Talent als Docent. Deze training is in samenwerking met de onderwijsregio opgezet en wordt drie keer per jaar georganiseerd.

5. Onderzoek naar verbreding doelgroepen Educatieve Module: Het onderzoek van de WUR naar de verbreding van doelgroepen is afgerond en het rapport is in januari 2023 verschenen.⁴⁴ Aan het onderzoek hebben tien universiteiten meegewerkt. In het onderzoek is verkend hoe meer kandidaten (waaronder zij-instromers) aangetrokken

⁴⁴ [Rapportage evaluatie educatieve module](#)

kunnen worden tot de Educatieve Module en hoe zij het beste begeleid en opgeleid kunnen worden. De Educatieve Module is een flexibele route naar een beperkte tweedegraadsbevoegdheid. De route is als experiment in 2016 gestart en heeft inmiddels een wettelijke status gekregen (zie paragraaf 2.3). De verwachting is dat de module hierdoor ook meer bekendheid zal krijgen. Door de inbedding van de Educatieve Module in de WHW kunnen de ulo's inmiddels ook studenten toelaten van wie de vooropleiding niet in de Verwantschapstabel staat, wat kan leiden tot een meer diverse instroom.

Sinds het verschijnen van het WUR-rapport zijn er diverse stappen gezet om de aanbevelingen te implementeren. De universitaire lerarenopleidingen hebben onder leiding van WUR en UU een landelijk toetsingskader ontwikkeld voor de Educatieve Minor en Module, dat richtlijnen biedt voor het bepalen van het vakinhoudelijk in- en uitstroomniveau van kandidaten. In september 2024 is een brochure gepubliceerd waarin richtlijnen worden gegeven voor het toelaten van kandidaten buiten de bestaande verwantschapstabellen.⁴⁵ Door de verruiming van de toelatingseisen kan er nu concreet gewerkt worden met de resultaten van het WUR-onderzoek om de diversiteit van de instroom te vergroten.

Daarnaast is er een werkgroep vanuit de universitaire lerarenopleidingen bezig met het maken van verdere afspraken over toelating van studenten met brede bachelors of buitenlandse vooropleidingen. Het doel hiervan is om beter in te spelen op de diversiteit aan achtergronden van potentiële kandidaten en om de Educatieve Module toegankelijker te maken voor een bredere groep studenten.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Voor de reflectie op deze actielijn beschikken we over zowel een groepsinterview met coördinatoren van drie universitaire lerarenopleidingen als de case study bij Aan de slag voor de klas van de UvA.

Algemeen

Veel potentiële kandidaten voor een ulo vereisen volgens gesproken opleiders maatwerk, bijvoorbeeld door persoonlijke omstandigheden. De lerarenopleidingen geven aan dat ze sinds het bestuursakkoord aanzienlijk uitgebreider kijken naar wat wel mogelijk is voor deze kandidaten dan voorheen. In het verleden werden dergelijke kandidaten vaak sneller afgewezen, terwijl men nu op een andere manier met deze doelgroepen omgaat. Dit maatwerk leidt er regelmatig toe dat zij-instromers langere, meer intensieve trajecten moeten doorlopen. Gesproken opleiders achten structurele financiering voor dit soort trajecten zeer wenselijk. De geïmplementeerde veranderingen hebben immers structurele wensen gecreëerd voor medewerkers met bepaalde expertise voor de begeleiding van zij-instromers. Bijvoorbeeld voor als het gaat om

⁴⁵ Vakinhoudelijk niveau Educatieve minor en module

maatwerk bij de brede intake en bij mensen met brede deficiëntiepakketten. En voor het blijvend onderling afstemmen, bijvoorbeeld over het omgaan met eerder verworven competenties. Die behoefte is structureel, maar de financiering is dat niet. Dat brengt volgens opleiders de continuïteit in gevaar.

Deelprojecten

Online voorbereidingsplatform 'Klaar voor de stap': Bij de coördinatoren heerst het gevoel dat er nog veel meer onderwerpen zijn waar potentiële leraren mee geholpen zouden zijn die nu ontbreken in de contentbank. Maar het ontbreekt aan financiële middelen om deze uitbreiding te realiseren.

Erkennen EVC's en netwerk toelatingscommissies: Het opzetten van een gedeelde werkwijze voor EVC's, het ontwikkelen van casussen en het creëren van bewustwording binnen de verschillende ulo's worden door de lerarenopleidingen allemaal gezien als belangrijke stappen. Ondanks de vooruitgang wordt echter aangegeven dat het project complex blijft. Dit komt vooral door de breedte van de keten waar EVC's onderdeel van zijn, van kennismaking en intake tot toelating en het samenstellen van een persoonlijk programma. Deze complexiteit wordt versterkt door de betrokkenheid van vele netwerken en commissies, die zowel top-down als bottom-up veranderingen moeten doorvoeren. Men geeft aan dat dit deelproject vraagt om langdurige inzet en nauwe samenwerking tussen de verschillende stakeholders om duurzame veranderingen te realiseren rondom het erkennen van EVC's.

Educatieve Module: De Educatieve Module biedt een kortere route naar een beperkte tweedegraadsbevoegdheid. Door het wegvallen van de tegemoetkoming voor kortduurende scholingstrajecten is de financiële drempel voor deelname hoog geworden. Kandidaten die kiezen voor deze module zijn vaak zeer gemotiveerd om voor de klas te staan, en een hoog percentage van hen gaat uiteindelijk daadwerkelijk aan de slag in het onderwijs. Het wegvallen van de subsidie heeft echter waarschijnlijk zeer nadelige gevolgen voor de instroom in dit traject, vrezende ulo-coördinatoren.

Universitaire maatwerktrajecten voor zij-instromers: In het gesprek met de ulo-coördinatoren werd positief gereflecteerd op hetgeen bereikt is binnen dit project. Er is op veel universiteiten een infrastructuur opgetuigd voor het bieden van maatwerk aan regionale zij-instromers. De studentaantallen zijn nog vrij bescheiden: Aan de Slag voor de Klas (UvA) heeft bijvoorbeeld zowel in het huidige als vorige collegejaar een cohort van ongeveer twintig studenten. Andere trajecten hebben een vergelijkbare of kleinere instroom. Opleiders benadrukken echter dat de trajecten nog maar kort bestaan en een complexe doelgroep bedienen. Zij-instromer worden in het onderwijs is een ingrijpende (financiële) verandering, die lang niet iedereen wil of kan maken en intensieve begeleiding vereist. De netto-instroom wordt bovendien beïnvloed door het strenge geschiktheidsonderzoek waardoor er een kritische filtering plaatsvindt om zo de uitval van studenten gedurende het traject te beperken. Dit wordt door zowel de studenten als de coördinatoren als waardevol ervaren.

Een belangrijk knelpunt dat wordt genoemd, is de uitdaging om zij-instromers te plaatsen in het werkveld. Zij-instromers die opgeleid worden hebben een plek én goede begeleiding nodig en het vinden van dergelijke plekken is in meerdere regio's en zelfs voor tekortvakken recent lastig geworden, onder meer doordat scholen weinig financiële ruimte of intern draagvlak ervaren voor het bovenschools aanstellen van zij-instromers. Hierdoor kunnen geschikte kandidaten niet altijd geplaatst worden, ondanks de lerarentekorten. Dit heeft volgens opleiders een negatief effect op het enthousiasme van potentiële zij-instromers en het imago van de trajecten. De duurzame inbedding van deze programma's blijft dus een uitdaging, ook vanwege de afhankelijkheid van projectmatige financiering en de Zij-instroom in Beroep-subsidie. Hoewel de financiële middelen die gekoppeld zijn aan het bestuursakkoord als voldoende wordt ervaren, geven studenten namelijk ook aan dat zij voor de toelating aan een zij-instroomtrajecten financieel afhankelijk zijn van de Zij-Instroom in Beroep-subsidie.

De casestudy bij Aan de Slag voor de Klas (ASK) laat vergelijkbare bevindingen zien. Zowel studenten, opleiders en werkgevers zijn (zeer) positief over dit traject. ASK-studenten – zij-instromers met minimaal tien jaar relevante werkervaring voor het vo-vak waarin zij instromen – worden op hun opleidingsschool begeleid door een vaste docent. Middels co-teaching zijn de ASK'er en de begeleider samen verantwoordelijk voor de klas. Dit wordt als winst beschouwd ten opzichte van reguliere zij-instroomtrajecten, waarin minder tijd en ruimte is voor de zij-instromer om te groeien in het beroep. Zowel studenten als werkgevers geven aan dat die eerste groep door onder andere deze intensieve begeleiding goed voorbereid is op een baan in het onderwijs.

De flexibele hybride structuur van het traject wordt door studenten ervaren als een noodzakelijke voorwaarde zonder welke zij de stap naar het onderwijs niet hadden kunnen of willen zetten. Hierdoor kunnen zij naast het halen van hun lesbevoegdheid zo veel mogelijk blijven werken in hun baan buiten het onderwijs. De flexibilisering die ASK biedt ten opzichte van reguliere zij-instroomtrajecten moet daarmee een nieuwe doelgroep aanboren. Docenten ervaren het daarom als wenselijk dat andere universiteiten een vergelijkbaar programma opzetten waarin een lerarenopleiding gecombineerd kan worden met een baan buiten het onderwijs. Zij geven aan dat er in het ontwerp van ASK anders is nagedacht over het inrichten van een lerarenopleiding, wat nodig is voor het oplossen van het lerarentekort. Dit nieuwe design is bijvoorbeeld te zien in de vier intensieve lesweken die ASK organiseert, waardoor de studenten gericht vrij kunnen nemen van hun baan. Maar ook het schoolbezoek als oriëntatie dat voorafgaand aan het ASK-traject plaatsvindt is nieuw. Net als de huiswerkopdrachten die studenten zo veel mogelijk thuis kunnen maken, maar volgens hen wel een fikse tijdsinvestering vragen. Kennisdeling met andere universiteiten die dit proberen zou volgens opleiders van toegevoegde waarde zijn.

Door de inrichting van ASK kunnen studenten naast het halen van hun lesbevoegdheid vrij veel blijven werken in hun baan buiten het onderwijs. Reguliere zij-

instroomtrajecten faciliteren dat minder, waardoor zij in de ogen van ASK-studenten een onredelijk financieel offer vragen van zij-instromers. Enkel het kosteloos beschikbaar stellen van de opleiding is dus niet genoeg om zij-instroom aantrekkelijk te maken: doelmatige flexibilisering van lerarenopleidingen vereist dat de inkomstenderving van zij-instromers door hun stap naar het onderwijs realistisch en fair gehouden wordt. Deze inkomstenderving is tweeledig. Tijdens de opleiding kunnen zij vaak minder werken in hun oorspronkelijke baan, terwijl ze in het onderwijs vaak minder verdienen dan in deze baan, mede omdat ze – als starter – vaak laag worden ingeschaald. Zij-instromers met uitgebreide werkervaring verdienen over het algemeen een navenant salaris in hun baan buiten het onderwijs. Volgens zowel docenten als werkgevers brengt deze groep echter ook een hoog niveau van kwaliteiten en vaardigheden mee, wat zowel de kans op uitval verkleint als de (potentiële) onderwijskwaliteit verbetert.

4 3-meting van het bestuursakkoord

In dit hoofdstuk beschrijven we de kwantitatieve ontwikkelingen van studenten en zij-instromers aan lerarenopleidingen. Het doel hiervan is om de effecten van het bestuursakkoord kwantitatief in kaart te kunnen brengen. Hierbij maken we onderscheid tussen kwantitatieve indicatoren voor het gehele bestuursakkoord en voor specifieke actielijnen. In paragraaf 4.1 beschrijven we kwantitatieve ontwikkelingen aan lerarenopleidingen, specifiek instroom-, uitstroom-, uitval- en studiesuccescijfers. In paragraaf 4.2 beschrijven we de ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers. In paragraaf 4.3 reflecteren we op de beschikbaarheid van indicatoren voor het meten van de effecten van het bestuursakkoord.

4.1 Kwantitatieve ontwikkelingen aan lerarenopleidingen

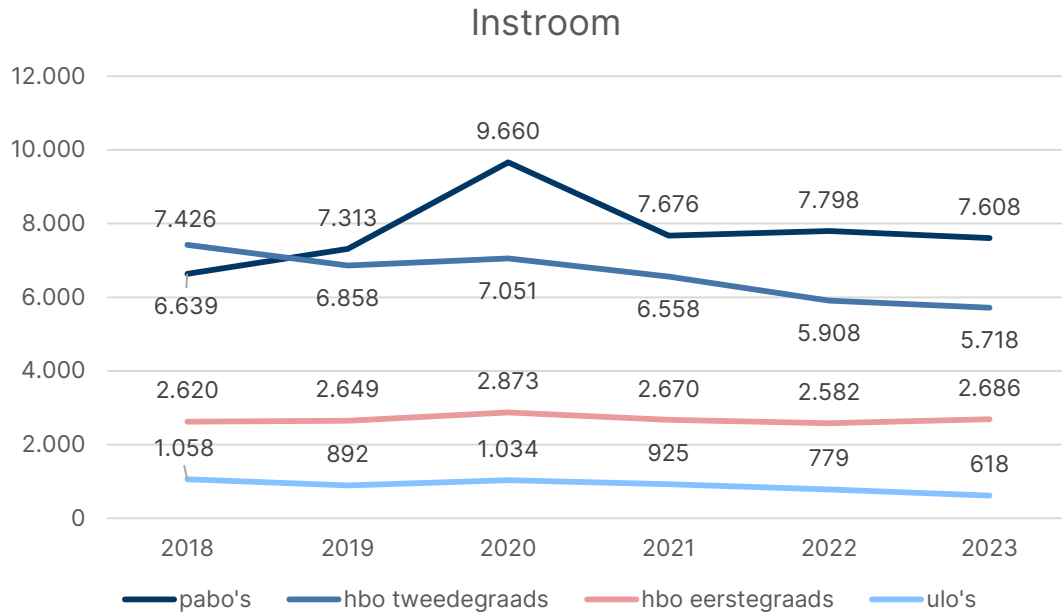
4.1.1 Algemene effecten bestuursakkoord

DUO

Op basis van **DUO-data** volgen we de instroom-, uitstroom-, uitval- en studiesuccescijfers van de pabo's, de hbo-lerarenopleidingen en de universitaire lerarenopleidingen (ulo's). Hierbij definiëren we de opleidingen als volgt:

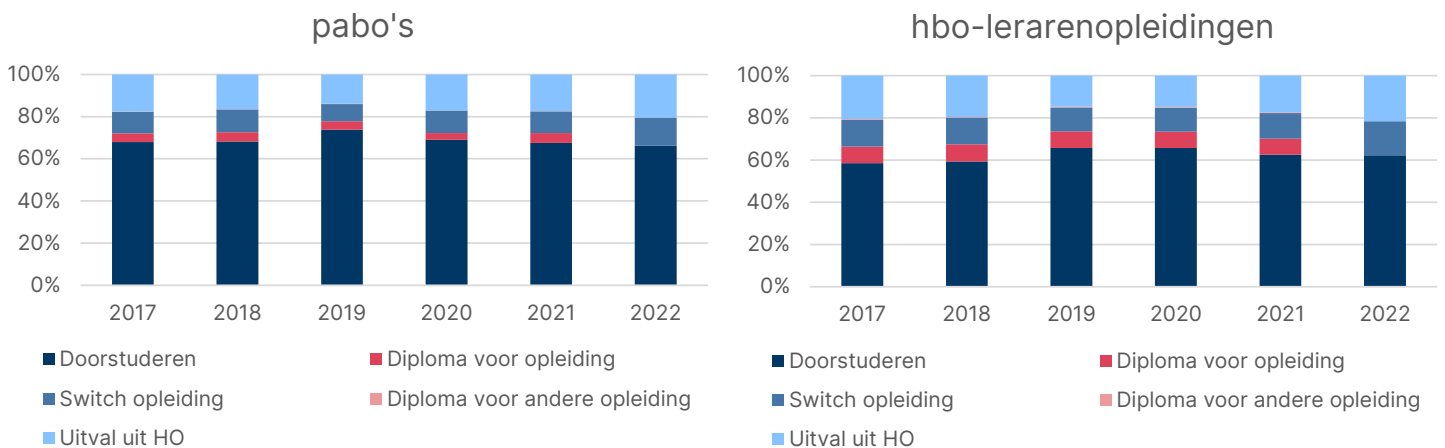
- **Pabo's:** Onder pabo verstaan we de 'B Opleiding tot leraar Basisonderwijs' aan het hbo en de 'B Pedagogische Wetenschappen van Primair Onderwijs' (PWPO) aan het wo.
- **Hbo-lerarenopleidingen:** Bij de hbo-lerarenopleidingen worden zowel de tweedegraads bacheloropleidingen als de eerstegraads masteropleidingen meegenomen.
- **Ulo's:** De cijfers met betrekking tot de ulo's bevatten alleen de eerstegraadsopleidingen (Educatieve Masters van 60 EC en 120 EC). Bij DUO zijn geen cijfers bekend over deelname aan de educatieve minor of module (tweedegraads bevoegdheid). De UNL houdt deze cijfers zelf bij. Deze zijn verderop in dit hoofdstuk te vinden.

Figuur 2 toont de instroomcijfers die bekend zijn bij DUO voor de opleidingen zoals hierboven beschreven. Vanaf 2018 is de PWPO onderdeel van de pabo instroom cijfers.

Figuur 2. Instroom cijfers van de pabo's, hbo-lerarenopleidingen (eerstegraads en tweedegraads) en ulo's. Bron: Trendrapportage Arbeidsmarkt Leraren po, vo en mbo 2024.

Onderdeel van flexibilisering van de lerarenopleidingen is ook het opleiden op maat. Hierbij is het uitgangspunt dat de **uitval** van studenten tijdens hun studie hierdoor zal verminderen. Figuur 3 toont de cijfers van studenten na het eerste jaar. Aangezien een groot deel van de studenten aan de ulo's een éénjarige master volgt, laten we deze cijfers niet zien in de context van uitval.

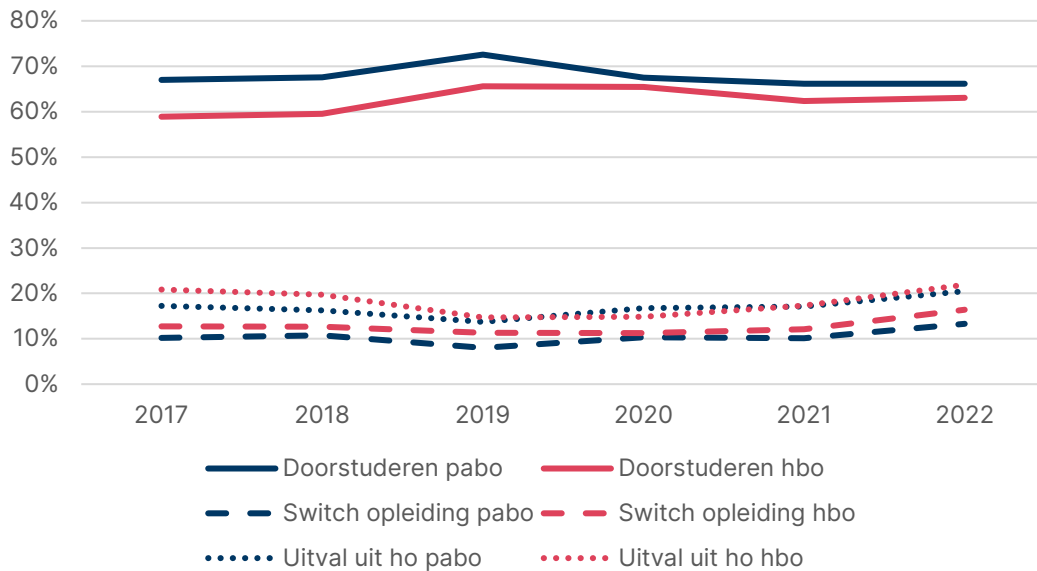

Figuur 3. Cijfers na het eerste jaar. Links: pabo's, rechts: hbo-lerarenopleidingen. Bron: DUO.

Figuur 4 toont in percentages hoeveel studenten ieder jaar na het eerste jaar doorstuderen, uit het ho uitvallen of van studie switchen voor de pabo's en de hbo-lerarenopleidingen (het aandeel studenten dat in het eerste jaar of na het eerste jaar een diploma behaald heeft is dermate klein dat we die hier niet tonen). Na 2018 is te zien dat het percentage studenten dat na het eerste jaar doorstudeert toenam. Dit percentage blijft vervolgens vrij stabiel voor de hbo-lerarenopleidingen, maar het aandeel studenten dat doorstudeert aan een pabo neemt in 2020 weer af tot het niveau van 2017. Het aandeel studenten dat is uitgevallen uit het ho is voor de hbo-

lerarenopleidingen in 2022 weer op het niveau van 2017, en voor de pabo's ligt dit percentage in 2022 zelfs iets hoger dan in 2017.

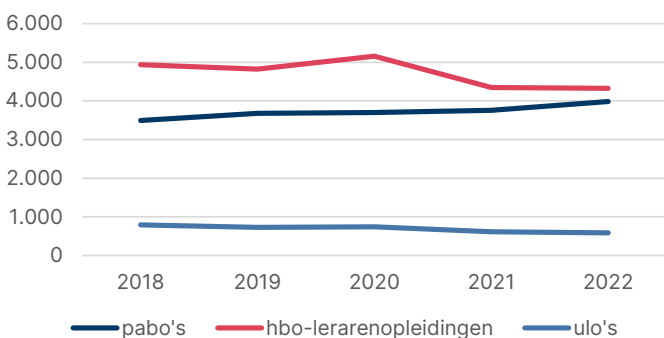
Doorstuderen, uitval en switch

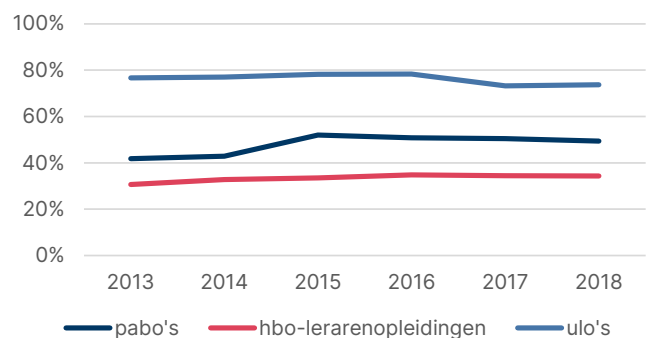
Figuur 4. Percentage studenten dat na het eerste jaar doorstudeert, uitgevallen is of van studie gewisseld is. Bron: DUO.

Ieder jaar behaalt een bepaald aantal studenten een diploma. Dit cijfer noemen wij hier de **uitstroom** (links in Figuur 5). Daarnaast kan gekeken worden naar het **studiesucces**. Het studiesucces van een cohort wordt aangegeven door het percentage studenten dat het diploma in *nominaal + 1* jaar behaald heeft. Aangezien hbo-bacheloropleidingen veelal vier jaar (nominaal) duren, zijn deze cijfers tot en met de cohort van 2018 bekend.

Uitstroom (aantal gediplomeerden)

Studiesucces

Figuur 5. Links: Aantal studenten dat ieder jaar een diploma behaald heeft. Rechts: Het percentage studenten dat het diploma in nominaal + 1 jaar behaald heeft. Bron: DUO.

Het aantal studenten dat ieder jaar een diploma behaalt is voor de pabo's toegenomen, maar neemt af voor ulo's en hbo-lerarenopleidingen. Het studiesucces is voor alle lerarenopleidingen redelijk constant gebleven over de jaren. Met name bij de ulo's is het studiesucces hoog (rechts in Figuur 5). Voor de pabo's en met name de hbo-

lerarenopleidingen ligt dit een stuk lager. Enkele gesproken opleiders verwachten dat deze cijfers door de toenemende mate van maatwerk in de opleiding dankzij het bestuursakkoord ook zullen klimmen de komende jaren. Anderen verwachten daarentegen juist dat meer maatwerk ook tot langere trajecten kan leiden, omdat de studie vaker gecombineerd kan worden met een baan. Dit hoeft niet per definitie slecht te zijn, omdat meer mensen voor het beroep kiezen, maar het kan wel leiden tot een lagere score op studiesucces. Echter zal het nog een aantal jaren duren voordat de effecten van het bestuursakkoord zichtbaar zullen zijn in de studiesucces- en uitstroomcijfers.

Loopbaanmonitor onderwijs

Het zal nog een aantal jaren duren voordat de effecten van het bestuursakkoord op de aansluiting met de arbeidsmarkt zichtbaar zijn. In het eerste tussenrapport hebben we aangekaart dat betrokkenen uit het veld vonden dat het **beroepsrendement** te laag is: te weinig afgestudeerden worden daadwerkelijk leraar. Dit blijkt uit de cijfers van de **Loopbaanmonitor Onderwijs**. De Loopbaanmonitor Onderwijs probeert inzicht te krijgen in de arbeidsmarktsituatie van pas afgestudeerde leraren en het beroepsrendement van de lerarenopleidingen. Omdat startende leraren vooral in de eerste jaren na hun afstuderen het onderwijs verlaten focust de Loopbaanmonitor Onderwijs zich vooral op deze eerste fase. De monitor bestaat uit twee onderdelen: analyses op de microdata van het CBS en een jaarlijkse enquête onder leraren die in het jaar daarvoor hun eerste diploma voor een lerarenopleiding hebben behaald.

In de vorige twee tussenrapporten is gebruik gemaakt van de rapportage die in december 2022 is verschenen over de periode 2015 – 2021.⁴⁶ In november 2024 is een nieuwe rapportage gepubliceerd over de periode 2017 – 2023.⁴⁷ Voor het huidige eindrapport maken we voor de cohorten vanaf 2017 gebruik van de recente rapportage. Deze meest recente cijfers laten zien dat het deel van de pabo- en hbo-afgestudeerden dat na afstuderen in het onderwijs werkzaam is vrijwel gelijk is gebleven sinds 2019.

Een betere aansluiting op de beroepspraktijk, bijvoorbeeld middels Samen Opleiden,⁴⁸ zou volgens opleiders bij kunnen dragen aan een hoger percentage dat direct na afronding werkzaam is binnen het onderwijs, doordat afgestudeerden mogelijk beter voorbereid zijn op de beroepspraktijk. Dit ligt echter buiten de scope van het bestuursakkoord.

⁴⁶ [Loopbaanmonitor onderwijs 2022 - Centerdata NL](#)

⁴⁷ [Loopbaanmonitor onderwijs 2024 - Centerdata NL](#)

⁴⁸ [Samen Opleiden](#)

Tabel 2. Aandeel van de afgestudeerden dat werkzaam is binnen het onderwijs in %. De tabel is gebaseerd op Tabel 2.1 uit de Loopbaanmonitor Onderwijs van Centerdata.

Jaren na afstuderen	pabo			hbo-lerarenopleiding			ulo		
	1	3	5	1	3	5	1	3	5
Cohort 2015	76	84	84	66	69	69	73	72	71
Cohort 2016	81	84	85	65	69	70	73	74	71
Cohort 2017	85	86	84	68	71	71	72	70	68
Cohort 2018	87	88	83	69	73	71	71	71	65
Cohort 2019	88	87		71	73		74	71	
Cohort 2020	90	88		74	72		77	68	
Cohort 2021	89			75			72		
Cohort 2022	89			73			73		

Universiteiten van Nederland

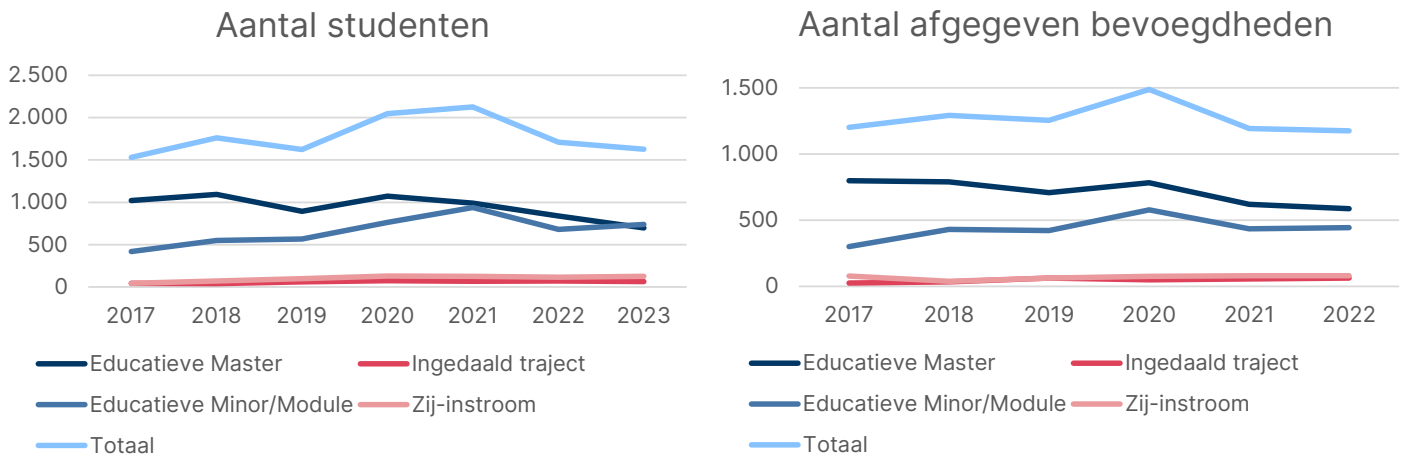
De UNL vraagt zelf ook bij de ulo's uit hoeveel studenten zich elk jaar inschrijven en hoeveel bevoegdheden er worden afgegeven.⁴⁹ In deze cijfers van UNL worden vier categorieën onderscheiden:

- **Eerstegraads opleidingen:**
 1. *Educatieve Master*. De éénjarige en tweejarige variant van de master geaggregeerd.
 2. *Ingedaalde educatieve Masterprogramma's*. Binnen reguliere, niet-educatieve masterprogramma's worden tracks aangeboden die leiden tot een eerstegraads certificering.
 3. *Zij-instroom*. Zij-instroom in beroep is een traject dat gefinancierd wordt door subsidie van OCW. Na afronding van dit traject ontvangt de kandidaat géén masterdiploma, maar een getuigschrift bekwaamheidsonderzoek met eerstegraads bevoegdheid.

⁴⁹ Universiteiten van Nederland – Cijfers lerarenopleidingen

- **Tweedegraads opleidingen:**

4. *Educatieve Minor/Module.* Een educatieve minor is een traject van 30 ECTS dat studenten tijdens hun universitaire bacheloropleiding kunnen volgen. Na afronding wordt hun beperkte tweedegraads bevoegdheid bijgeschreven op het bachelordiploma. Een educatieve module is een traject van 30 ECTS voor kandidaten met een afgerond bachelordiploma dat verwant is aan een schoolvak. Na afronding van de module ontvangen de kandidaten een certificaat met een beperkte tweedegraads bevoegdheid.

Figuur 6. Cijfers van Universiteiten van Nederland over het aantal studenten en afgegeven bevoegdheden in de opleidingen die leiden tot bevoegdheden. Bron: UNL.

UNL houdt geen cijfers bij over de instroom in de verschillende varianten van de universitaire pabo. Figuur 6 laat zien dat zowel de instroom als uitstroom bij ulo's voor de ingang van het bestuursakkoord in 2020 toenam. Echter zijn deze beiden tijdens de uitvoering van het bestuursakkoord weer sterk afgenomen, en zijn de aantallen bij de laatste meting vrijwel gelijk aan de aantallen in 2017.

Aanvullend blijkt dat zowel de instroom als uitstroom aan Educatieve Masters en Educatieve Minoren en Modules afneemt tijdens de doorlooptijd van het bestuursakkoord. Sinds 2017 is de populariteit van Educatieve Minoren en Modules toegenomen ten opzichte van Educatieve Masters. In 2023 zijn er voor het eerst meer studenten gestart aan een Educatieve Minor of Module, dan aan een Educatieve Master. Het aantal studenten dat met een ingedaald traject is gestart of is ingestroomd via de zij-instroom is tot 2020 licht toegenomen, en sinds de start van het bestuursakkoord vrijwel constant gebleven.

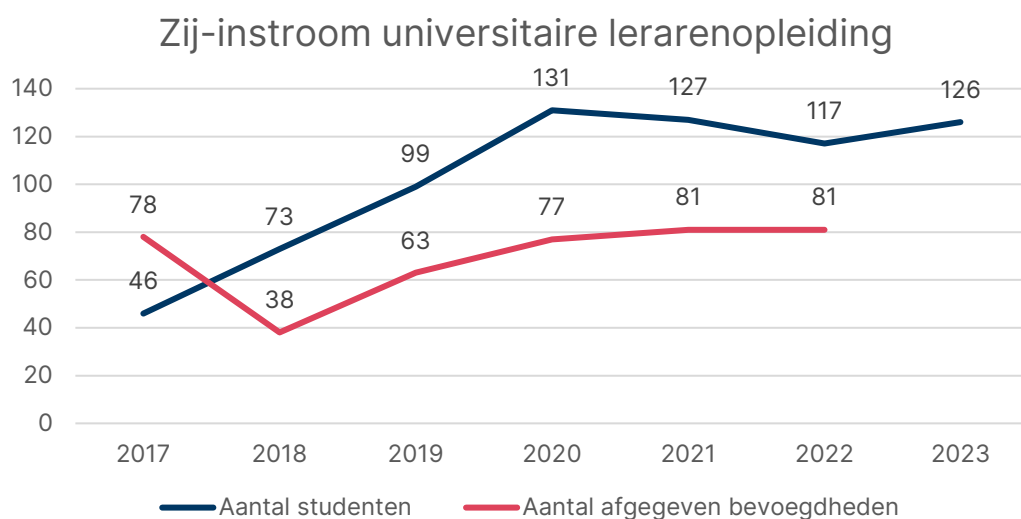
4.1.2 Specifieke actielijnen

Naast de algemene effecten van het bestuursakkoord zijn er ook actielijnen die specifiek betrekking hebben op de instroom, uitstroom, uitval en studiesucces van studenten. Hieronder tonen we per specifieke actielijn de huidige stand van zaken die we gedurende de loop van het bestuursakkoord kunnen volgen.

Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod

Doel: Zij-instromers ervaren drempels in de aanloop naar en tijdens hun opleiding. De initiatieven in deze actielijn moeten ertoe leiden dat de lesbevoegdheid **door meer studenten en op een verantwoorde manier behaald kan worden**, dat **de uitval van studenten verlaagd wordt** en dat de opleidingstrajecten meer gewaardeerd worden door de studenten.

Bij deze actielijn gaat het dus specifiek over de uitval- en uitstroomcijfers van de zij-instroom in beroep bij de ulo's. Deze cijfers worden door UNL uitgevraagd bij de universitaire lerarenopleidingen.⁵⁰ Het aantal studenten dat is ingestroomd via de zij-instroom in beroep is tot 2020 toegenomen, en daarna vrijwel constant gebleven. Een vergelijkbaar beeld zien we in het aantal afgegeven bevoegdheden.

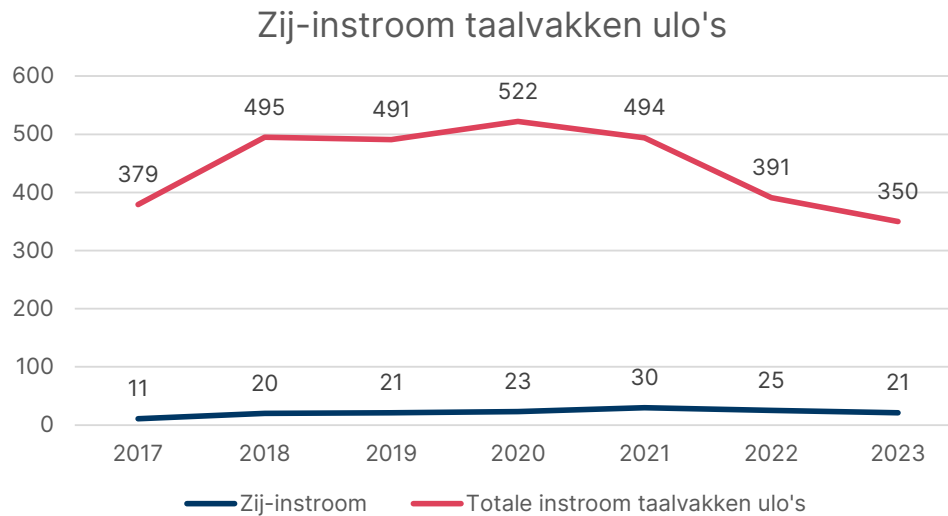
Figuur 7. Instroom- en uitstroomcijfers per jaar voor de universitaire zij-instroom in beroep. Bron: UNL.

Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken

Doel: Met Alfa4all wordt meegewerkt aan het tegengaan van het lerarentekort in **de taalvakken** in het voortgezet onderwijs. Dit doet Alfa4all volgens een soortgelijk systeem als Bèta4all. Doordat studenten en zij-instromers kosteloos deficiënties in vakinhoudelijke kennis kunnen bijspijkeren, kunnen ze gemakkelijker **doorstromen naar academische lerarenopleidingen**.

⁵⁰ Universitaire aanpak lerarentekort - Feiten en cijfers, update van 9 november 2023.

Deze actielijn richt zich specifiek op de zij-instroom bij de taalvakken van de ulo's. Ook dit wordt door UNL bijgehouden. In Figuur 8 hieronder wordt de totale instroom in de taalvakken van de ulo's getoond en specifiek de zij-instroom.⁵¹

Figuur 8. Instroom bij de taalvakken van de universitaire lerarenopleiding. Bron: UNL.

Alfa4all is er specifiek op gericht om deze instroom via de zij-instroom in beroep de komende jaren te vergroten. In 2018 is een aanzienlijke groei te zien in het totale aantal zij-instromers, ten opzichte van 2017. Van 2018-2021 leek de zij-instroom te stabiliseren, maar vanaf 2022 is de instroom aanzienlijk afgenomen, en ligt deze in 2023 weer op het niveau van 2019. Tabel 3 toont de zij-instroom per vak.

Tabel 3. Aantal zij-instromers in beroep bij de taalvakken aan de universitaire lerarenopleidingen. Bron: UNL.

Taalvak	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Duits	4	5	1	5	3	4	2
Engels	1	4	3	3	9	4	5
Frans		1	2	3		3	1
Grieks en Latijn	3	1	4	2	3		1
Nederlands	3	8	10	10	14	12	11
Spaans		1	1		1	1	1
Totaal	11	20	21	23	30	25	21

⁵¹ UNL definieert zij-instroom als "traject dat wordt gefinancierd met een subsidie van het ministerie van OCW. Na afronding van dit traject ontvangt de kandidaat géén masterdiploma, maar een getuigschrift met een eerstegraads bevoegdheid. Dit traject bestaat sinds het jaar 2000."

Academische opleidingsroutes primair onderwijs

Doel: Door middel van de academische opleidingsroutes primair onderwijs worden voor specifieke doelgroepen aantrekkelijke routes toegankelijk, waarmee de **instroom ver-groot** wordt en meer wordt behouden voor het primair onderwijs.

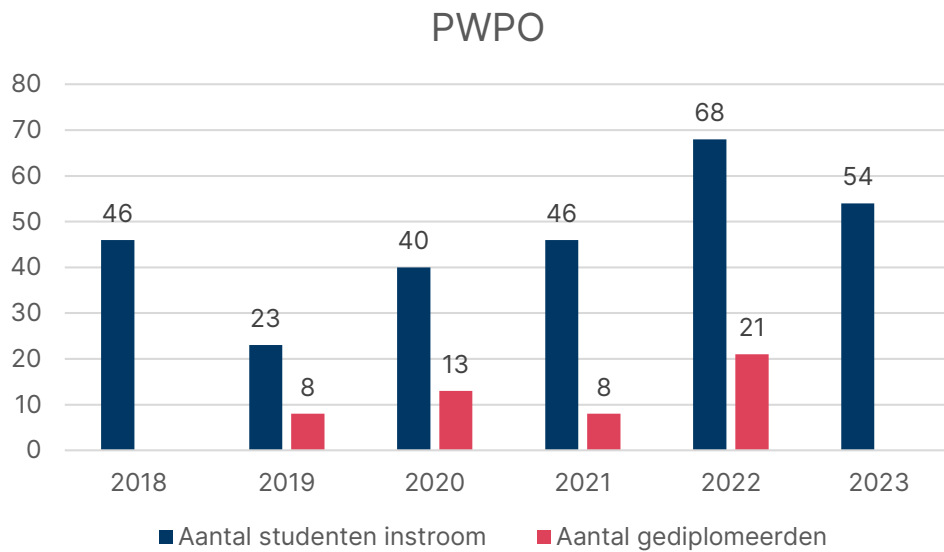
Sinds 2018 is het ook mogelijk om een academische opleidingsroute primair onderwijs te doen, waarvoor de mogelijkheden met het bestuursakkoord verder zijn uitgebreid.⁵² Momenteel bestaan de volgende opties:

1. **De academische lerarenopleiding primair onderwijs (ALPO):** Een dubbele-bachelor aan het hbo ('B Opleiding tot leraar Basisonderwijs') en het wo ('B Onderwijswetenschappen' of 'B Pedagogische Wetenschappen').
2. **De ingedaalde master:** Hbo-studenten aan de pabo ('B Opleiding tot leraar Basisonderwijs') kunnen tijdens hun opleiding al beginnen aan een schakeltraject op de universiteit voor de 'M Onderwijswetenschappen'.
3. **Het bachelor-mastermodel:** In vier jaar kan zowel een hbo-bachelor met po lesbevoegdheid ('B Opleiding tot leraar Basisonderwijs') als een wo Master of Arts in het domein communicatie, kunst en cultuur behaald worden.
4. **De wo 'B Pedagogische Wetenschappen Primair Onderwijs' (PWPO):** deze universitaire bacheloropleiding wordt afgesloten met een wo bachelordiploma en een po lesbevoegdheid.
5. **De wo 'Educatieve Master Primair Onderwijs' (EMPO):** in twee jaar wordt een master in de Sociale Wetenschappen met een po lesbevoegdheid behaald.
6. **De wo-master en hbo-bachelor (MPabo):** in twee jaar wordt zowel de universitaire 'M Educational Sciences' als de hbo 'B Opleiding tot leraar Basisonderwijs' gevolgd.

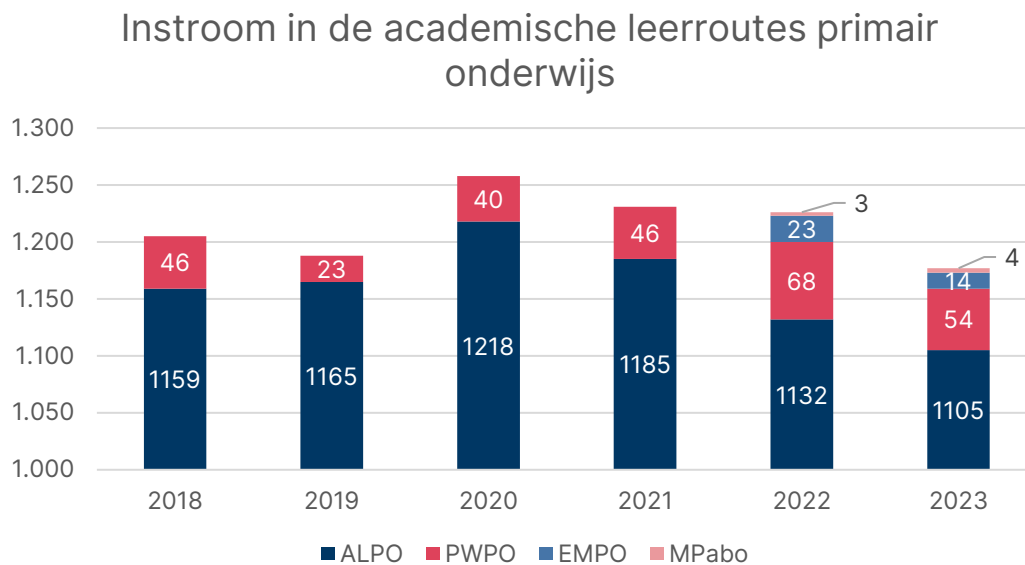
Op basis van DUO-cijfers kunnen we op dit moment alleen voor de PWPO iets zeggen over de instroom- en uitstroom cijfers. In Figuur 9 is het aantal studenten dat in dat jaar instroomt in de PWPO getoond ten opzichte van het aantal uitgegeven diploma's. De overige studenten zijn ofwel nog in opleiding of uitgestroomd.

⁵² [Wat is de universitaire pabo? | Het Onderwijsloket](#)

Voor de ALPO, EMPO en MPabo zijn enkel instroomcijfers bekend. Doordat deze pabo mogelijkheden, met uitzondering van de PWPO en de EMPO, een combinatie van verschillende opleidingen betreft, maakt dit het in kaart brengen van instroom- en uitstroomcijfers gecompliceerder. De instroomcijfers van deze vier pabo mogelijkheden zijn gepresenteerd in Figuur 10. De instroom aan de ALPO neemt sinds 2020 elk jaar af. De instroom in de PWPO heeft elk jaar tot 2022 toegenomen, maar is net als de instroom in de EMPO in 2023 flink gedaald. Ook de totale instroom is in 2023 sterk afgenomen. DUO houdt geen cijfers bij over de ingedaalde master en het bachelor-mastermodel. Wij raden de UNL en VH daarom aan om, voor het volgen van deze specifieke actielijn, bij hun uitvraag onder lerarenopleidingen de cijfers van de ingedaalde master en het bachelor-mastermodel ook mee te nemen.

Figuur 9. Aantal studenten dat instroomde en diploma's ontving bij de PWPO. Bron: DUO.

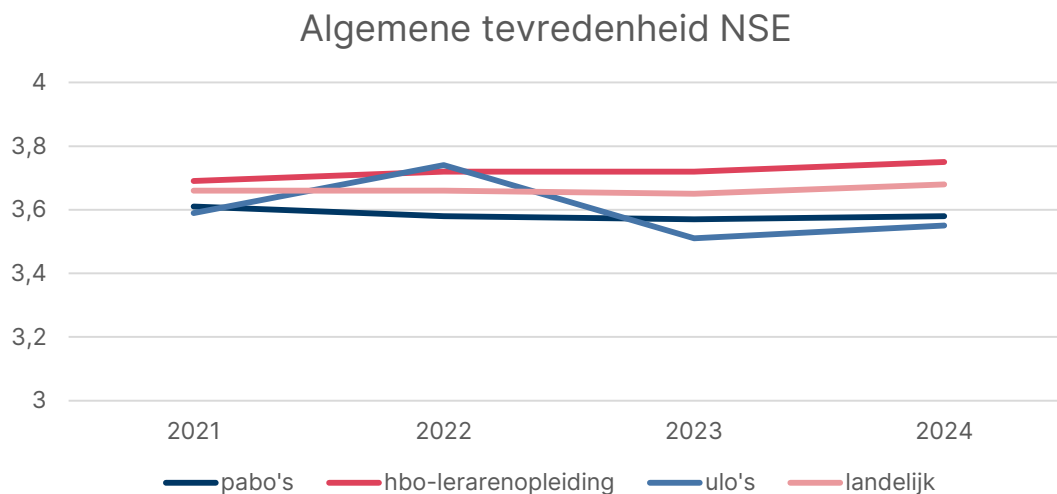
Figuur 10. Aantal studenten dat instroomde bij de ALPO, PWPO, EMPO en MPabo. Bron: DUO.

4.2 Ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers

Voor het meten van de ervaringen en tevredenheid van studenten over de flexibilisering van de lerarenopleiding maken we gebruik van de Nationale Studenten Enquête (NSE). Opgemerkt moet worden dat niet alle doelgroepen worden meegenomen in de NSE, zoals de zij-instromers in beroep.

4.2.1 Algemene effecten bestuursakkoord

Figuur 11 toont de scores voor algemene tevredenheid uit de NSE voor de pabo's, de hbo-lerarenopleidingen, de ulo's en het landelijke gemiddelde van alle opleidingen. De landelijke tevredenheidsscores zijn tussen 2021 (n = 27.559) en 2024 (n = 23.566) significant, maar in kleine mate, toegenomen ($p < 0.05$).⁵³ De algemene tevredenheidsscores van pabo-studenten zijn significant afgenomen tussen 2021 (n = 12.112) en 2024 (n = 10.219).⁵⁴ Respondenten van lerarenopleidingen verwachten dat de flexibilisering van de lerarenopleiding een positief effect zal hebben op deze cijfers. Uit de casestudy bij de pabo van Fontys blijkt wel dat tevredenheid initieel kan afnemen, in dit geval doordat pabo-studenten in eerste instantie minder tevreden zijn met de beoordeling en toetsing bij leeruitkomsten, wat mettertijd naar verwachting verbetert als studenten meer gewend raken aan de nieuwe manier van werken.

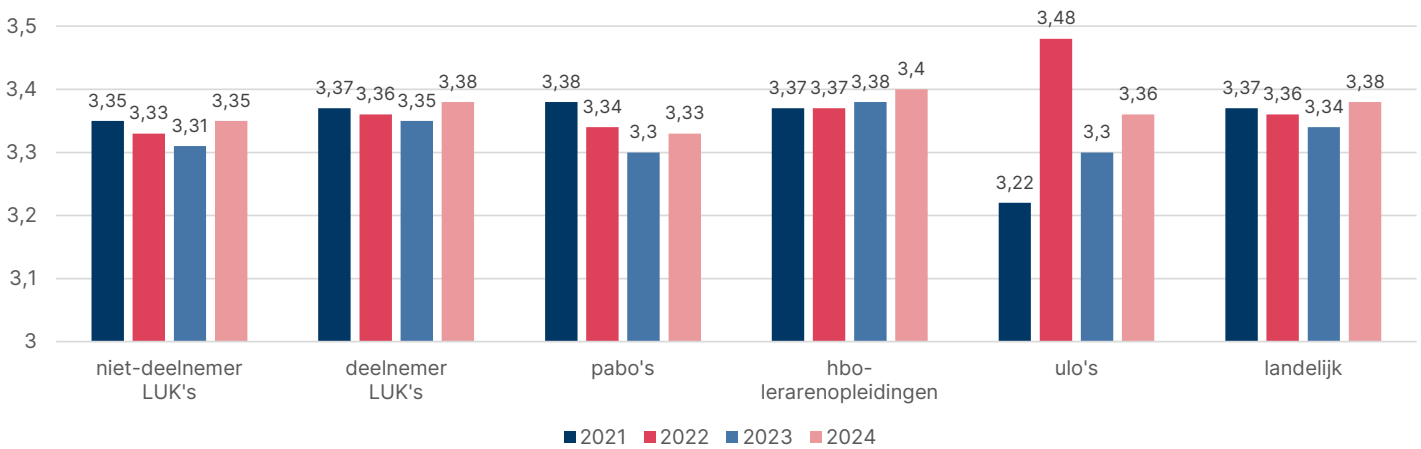
Figuur 11. Algemene tevredenheid. Bron: Nationale Studentenenquête.

⁵³ Landelijk: $t = -2.43$, $p = 0.02$; 2021: $M = 3.66$, $SD = 0.88$; 2024: $M = 3.68$, $SD = 0.83$

⁵⁴ Pabo's: $t = 2.51$, $p = 0.01$; 2021: $M = 3.61$, $SD = 0.84$; 2024: $M = 3.58$, $SD = 0.81$

Ook wordt er in de NSE specifiek gevraagd naar de tevredenheid van studenten met de ruimte die ze hebben om zelf vorm te geven aan hun programma. In Figuur 12 maken we naast voorgaande uitsplitsingen ook nog een onderscheid tussen hogescholen die hebben meegedaan aan het experiment leeruitkomsten (LUK's) en hogescholen die hier niet aan mee hebben gedaan. Tussen 2021 en 2024 zijn er in het landelijke gemiddelde geen significante verschillen ontstaan in de tevredenheidsscore om zelf vorm te geven aan het programma. Wel is het opvallend dat de tevredenheid na een daling tussen 2021 en 2023 in 2024 weer op het originele niveau is. Studenten aan hbo-lerarenopleidingen zijn in 2024 zelfs significant positiever over de mogelijkheid om het programma zelf vorm te geven ten opzichte van 2021.⁵⁵ Bij studenten aan de pabo's was er echter juist een significante afname in de tevredenheid tussen 2021 en 2024.⁵⁶

Tevredenheid met mogelijkheid om zelf vorm te geven aan het programma

Figuur 12. *Tevredenheid met flexibiliteit van studieprogramma lerarenopleidingen. Bron: Nationale Studentenenquête.*

4.2.2 Specifieke actielijnen

Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid

Doel: *De hbo-lerarenopleidingen willen op korte termijn onnodige verschillen in de omgang met **erkenning van eerder verworven competenties** (EVC's) en vrijstellingen op basis van elders verworven kwalificaties te verkleinen zodat de student/kandidaat altijd op dezelfde kwaliteit en uitwisselbaarheid van EVC of vrijstellingen kan rekenen.*

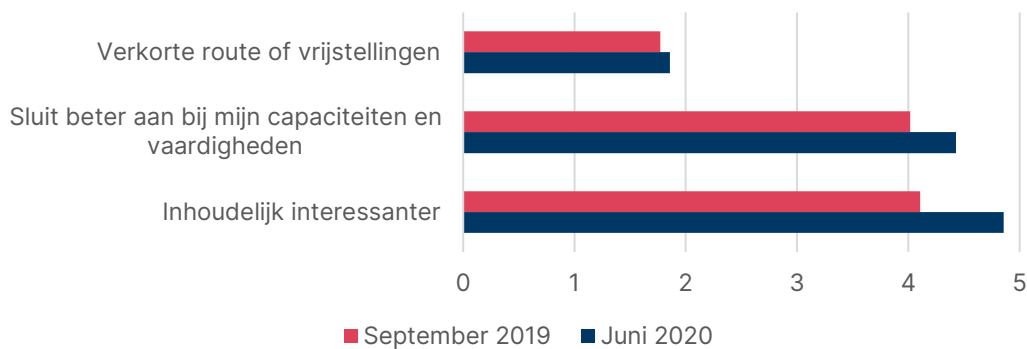
Deze actielijn is in eerste instantie voornamelijk gericht op de zij-instroom. In de beschikbare enquêtes is het niet mogelijk om specifiek in te zoomen op deze doelgroep. De Startmonitor bevraagt studenten in het algemeen aan het begin van het schooljaar (in september) en aan het eind van het schooljaar (in juni). Een vraag in de monitor is hoe belangrijk verschillende motieven waren voor het kiezen van de lerarenopleiding.

⁵⁵ Hbo-lerarenopleidingen: $t = -2.67, p < 0.01$; 2021: $M = 3.37, SD = 1.04$; 2024: $M = 3.40, SD = 1.05$

⁵⁶ Pabo's $t = 3.18, p < 0.01$; 2021: $M = 3.37, SD = 1.04$; 2024: $M = 3.40, SD = 1.05$

Eén van de keuzes is hier de verkorte route of vrijstellingen. Er is sinds de publicatie van het eerste tussenrapport in 2022 geen update geweest van de resultaten van de Startmonitor. We schreven toen dat in het schooljaar 2019-2020 bleek dat een verkorte route of vrijstellingen nog geen grote invloed bleek te hebben op de keuze voor de lerarenopleiding, ten opzichte van de aansluiting bij capaciteiten en vaardigheden en de interesse in de inhoud (zie Figuur 13). We kunnen niet in kaart brengen of en hoe dit is veranderd sinds de uitvoering van het bestuursakkoord.

Hoe belangrijk waren de volgende motieven voor het kiezen van je opleiding?

Figuur 13. Overwegingen opleidingskeuze van ingestroomde studenten bij lerarenopleidingen. Bron: Startmonitor 2019-2020.

4.3 Kanttekeningen bij het kwantitatief meten van de effecten van het bestuursakkoord

Met de 3-meting hebben we geprobeerd de resultaten van het bestuursakkoord op kwantitatieve wijze in kaart te brengen. Dit is gedaan in de vorm van instroom, uitval, studiesucces, beroepsrendement en studenttevredenheid. Het doel van het bestuursakkoord was om middels flexibilisering van de lerarenopleidingen en meer maatwerk een positief effect te bewerkstelligen op deze indicatoren (zie ook het analysekader in Figuur 1). Het is echter lastig om de ontwikkelingen op deze indicatoren toe te schrijven aan het bestuursakkoord.

Ten eerste is het onwaarschijnlijk dat de effecten van het bestuursakkoord tijdens de doorlooptijd van het onderzoek gemeten kunnen worden. Een deel van de activiteiten binnen het bestuursakkoord wordt de komende jaren gerealiseerd of verder doorontwikkeld en zal daardoor op dit moment nog geen effect hebben op de indicatoren. Bovendien geldt voor een deel van de indicatoren dat we pas over een aantal jaar effect kunnen zien. Wanneer het bestuursakkoord effect zou hebben op de instroom in lerarenopleidingen, wat we tot op heden niet zien, dan zou het effect hiervan op het studiesucces in sommige gevallen pas in 2027-2028 gemeten kunnen worden. De cijfers over de uitval in het eerste studiejaar zullen wel eerder beschikbaar zijn, maar ook daarin zien we tot op heden geen ontwikkelingen.

Ten tweede is het lastig om de effecten van het bestuursakkoord te isoleren van andere maatschappelijke trends. Het hbo krimpt naar verwachting de komende jaren,⁵⁷ het is niet uit te sluiten dat door deze algemene trend ook van invloed is op de instroom in de hbo-lerarenopleidingen. In tegengestelde richting kunnen positieve ontwikkelingen lastig worden toegeschreven aan het bestuursakkoord. Zo is de instroom van de pabo's in het studiejaar 2024-2025 sterk toegenomen met een groei van 8,9% ten opzichte van het voorgaande studiejaar.⁵⁸ Ook kunnen bijvoorbeeld (verwachte) veranderingen in het studiefinancieringssysteem, bekostiging van het hoger onderwijs en de naweeën van COVID-19 van invloed zijn op de instroom, uitval, studieresultaten, beroepsrendement en studenttevredenheid.

⁵⁷ [Prognose aantal studenten hbo | Hoger Onderwijs | OCW in cijfers](#)

⁵⁸ [Vereniging Hogescholen | Meer hbo-studenten kiezen voor de lerarenopleiding basisonderwijs](#). De onderzoekers hebben kennisgenomen van de berichtgeving. De laatste instroomcijfers waren op het moment van schrijven van dit eindrapport echter nog niet beschikbaar en zijn daarom niet meegenomen in deze 3-meting.

5 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk plaatsen we puntsgewijs onze conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van de evaluatie van het bestuursakkoord. In paragraaf 5.1 plaatsen we onze observaties over de verschillende fasen van ons analysekader. In paragraaf 5.2 geven we aanbevelingen voor de toekomst.

5.1 Conclusies

Voorwaarden (input)

1. Werken met of conform de principes van leeruitkomsten is verankerd in de WHW. De educatieve module is verankerd in de WHW en de WVO 2020. De resultaten van het bestuursakkoord zijn hiermee juridisch vastgelegd. De zijinstroom in het beroep is echter nog niet verankerd in de wet.
2. De financiële middelen waren over het algemeen toereikend voor de realisatie van ambities en doelstellingen van het bestuursakkoord.
3. Het bestuursakkoord stelde tijdelijke financiering beschikbaar voor activiteiten die ook na afloop van het bestuursakkoord moeten doorlopen, waaronder EVC-assessments, regionale allianties en de contentbank 'Klaar voor de stap'. Naar de toekomst toe bestaan zorgen onder opleiders over de ruimte voor verdere implementatie, instandhouding of doorontwikkeling van resultaten. Deze zorgen gelden des te meer door algemene bezuinigingen en krimp in het hbo en wo.
4. De bekostigingssystematiek van het hbo en wo werkt nog altijd concurrentie tussen lerarenopleidingen in de hand. Ook heeft een aantal resultaten van het bestuursakkoord, waaronder modularisering van het curriculum, mogelijk negatieve effecten voor de bekostiging van lerarenopleidingen.
5. Het instrument bestuursakkoord heeft een positieve uitwerking gehad op de bereidheid van lerarenopleidingen om samen te werken aan flexibilisering. Lerarenopleidingen weten elkaar beter te vinden en onderschrijven het belang van flexibilisering.

Uitvoering (throughput)

6. De tien actielijnen zijn conform afspraken uitgevoerd en afgerond.
7. De implementatie van resultaten van actielijnen binnen lerarenopleidingen is nog niet voltooid. Verschillende actielijnen (o.a. de beide actielijnen t.a.v. leeruitkomsten voor het hbo en het wo) vragen om herziening of herbezinning van het curriculum en een cultuuromslag binnen lerarenopleidingen. Het bestuursakkoord heeft veranderingen in beweging gezet die naar de toekomst toe blijvend aandacht vragen voor implementatie en/of doorontwikkeling.
8. Lerarenopleidingen reflecteren positief op de toegenomen onderlinge samenwerking en weten elkaar beter te vinden. Het bestuursakkoord heeft hier positief

aan bijgedragen (zie conclusie 5). De duurzaamheid van de samenwerking is echter onzeker om twee redenen:

- a. Samenwerkingen hangen in sterke mate af van individuen binnen lerarenopleidingen. Het is daarmee de vraag of samenwerkingen behouden blijven bij verloop van personeel of andere prioriteiten.
- b. Lerarenopleidingen richten hun aandacht nu op de onderwijsregio's, waarin de samenwerking verschuift van lerarenopleidingen onderling naar regionale samenwerkingen met het onderwijsveld; niet elke onderwijsregio kent meerdere lerarenopleidingen. Dit is met name een zorg bij de regionale allianties.

Resultaten (output)

Observaties ten aanzien van de beoogde resultaten van de verschillende actielijnen (zie Bijlage 1 voor een overzicht van de beoogde resultaten):

9. De tien actielijnen hebben alle doelstellingen behaald (zie Bijlage 1 voor een overzicht van de beoogde resultaten).
10. Actielijnen met concrete doelstellingen zijn (grotendeels) binnen lerarenopleidingen geïmplementeerd (bijv. regionale allianties, EMPO). Actielijnen die inzetten op meer fundamentele aanpassingen van de werkwijze zijn nog niet overal (volledig) geïmplementeerd (bijv. leeruitkomsten hbo, EVC- en vrijstellingenbeleid).
11. Geïmplementeerde resultaten worden binnen lerarenopleidingen over het algemeen positief gewaardeerd door opleiders, studenten en het werkveld.

Effecten (outcome)

12. Met het bestuursakkoord is uitvoering gegeven aan het vierde kernonderdeel van de gedeelde visie voor 2025 (lerarenopleidingen werken samen om potentiële leraren een zo passend mogelijk opleidingsaanbod te bieden, afgestemd op hun ontwikkelbehoeften) en is gewerkt aan het eerste kernonderdeel (iedereen die leraar wil en kan worden, kan een gepersonaliseerd traject volgen).
13. Het is nog niet duidelijk of het bestuursakkoord zal bijdragen aan een betere aansluiting op de arbeidsmarkt en een hoger aandeel afgestudeerden dat in het onderwijs werkzaam wordt en blijft. Opleiders verwachten dat een betere voorbereiding op de beroepspraktijk een positief effect op het beroepsrendement zal hebben.
14. Enkele respondenten van lerarenopleidingen wijzen erop dat flexibilisering, in combinatie met maatschappelijke ontwikkelingen zoals het lerarentekort, ertoe kunnen leiden dat studenten langer over hun studie doen. Dit moet volgens hen niet worden beschouwd als een negatief resultaat, maar als een teken dat flexibilisering in tijd ervoor zorgt dat zij-instromers en (deeltijd)studenten de lerarenopleiding beter kunnen combineren met hun werk- en/of privéomstandigheden.
15. Flexibilisering leidt tot een verhoogde toegankelijkheid van lerarenopleidingen, waardoor het voor sommige studenten beter mogelijk is om (als zij-instromer) de opleiding te volgen. Flexibilisering lijkt echter (vooralsnog) niet een nieuwe doelgroep aan te spreken wat zich uit in een positieve trend in de instroom van lerarenopleidingen of zij-instroom in de taalvakken. Flexibilisering lijkt daarmee

voornamelijk meerwaarde te hebben in het bieden van beter passende routes, hoewel dit (nog) niet leidt tot (eenduidig) positieve trends op studenttevredenheid.

16. Voor een deel van de kwantitatieve indicatoren zal een effect pas ruim na afloop van het bestuursakkoord zichtbaar worden, denk aan cijfers over studiesucces, verlaagde uitval of beroepsrendement.

5.2 Aanbevelingen

Het bestuursakkoord heeft inmiddels de resultaten opgeleverd en is afgerond. Hiermee zal de samenwerking tussen OCW, UNL en VH, en de lerarenopleidingen onderling, niet eindigen. Naar de toekomst geven wij op basis van onze evaluatie de volgende aanbevelingen:

1. **Houd zicht op de verdere implementatie van resultaten.** De actielijnen hebben de beoogde resultaten opgeleverd, maar de implementatie van resultaten binnen lerarenopleidingen is nog niet overal voltooid. Het is van belang dat de aandacht voor implementatie niet verslapt nu het bestuursakkoord is afgelopen. Hierin ligt een rol voor OCW, VH, UNL en de lerarenopleidingen.
2. **Borg de duurzaamheid van resultaten.** Voor verschillende resultaten, waaronder EVC-assessments en regionale allianties, is het van belang deze resultaten in stand te houden en door te ontwikkelen. Dit wordt niet langer financieel gedekt met middelen van het bestuursakkoord. Verken hoe resultaten (eventueel financieel) gesteund kunnen worden (zeker ook in de context van algemene bezuinigingen en krimp in het hbo en wo). Hierin ligt een rol voor OCW.
3. **Borg de (verbeterde) samenwerking tussen lerarenopleidingen.** Het bestuursakkoord heeft geleid tot een verbeterde samenwerking tussen lerarenopleidingen, zowel landelijk als regionaal (o.m. met de regionale allianties). Men weet elkaar beter te vinden en ziet elkaar minder als concurrenten. Deze samenwerking hangt in sterke mate nog af van individuen binnen lerarenopleidingen. Bovendien richten lerarenopleidingen hun aandacht nu op de onderwijsregio's, waarbij in mindere mate wordt samengewerkt tussen lerarenopleidingen. Lerarenopleidingen zien echter nog steeds meerwaarde in de onderlinge samenwerking. Hierin ligt een rol voor OCW en de lerarenopleidingen.
4. **Expliciteer de verwachtingen van (toekomstige) beleidsinterventies ten aanzien van lerarenopleidingen.** Het is in deze evaluatie lastig gebleken om kwantitatieve ontwikkelingen aan de lerarenopleidingen toe te schrijven aan het bestuursakkoord. Er zijn veel verschillende ontwikkelingen in het onderwijs en de arbeidsmarkt met verschillende invloeden op deelname van studenten aan lerarenopleidingen. Om de doeltreffendheid en doelmatigheid van (toekomstige) beleidsinterventies beter te onderzoeken is het van belang om te expliciteren en te onderbouwen welke (additionele) effecten verwacht worden binnen het bredere scala aan beleidsinterventies. Hierin ligt een rol voor OCW.

Bijlage 1. Overzicht beoogde resultaten van het bestuursakkoord

Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen (hbo/wo)
1. In 2022 zijn er op in ieder geval twee plekken regionale lerarenallianties gevormd.
Kennisdelen en samenwerking in het flexibiliseren van lerarenopleidingen (hbo/wo)
2. In 2023 participeren de hbo en wo lerarenopleidingen gezamenlijk in een netwerk 'flexibilisering lerarenopleidingen'.
3. In 2022 hebben de hbo- en wo-lerarenopleidingen in samenwerking leeruitkomsten voor het eerstegraads gebied geformuleerd.
4. In 2022 hebben de hbo- en wo-lerarenopleidingen gezamenlijk een professionaliseringsprogramma ontwikkeld voor lerarenopleiders en schoolopleiders in het opleiden van zij-instromers.
Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs (hbo/wo)
5. In september 2021 kunnen zij-instromers in de regio Leiden/Amsterdam en regio Utrecht starten met een academische zij-instroomroute.
Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid (hbo)
6. De student krijgt vanaf studiejaar 2021-2022 de mogelijkheid om voor of in de poort een intake-assessment te doen.
7. Vanaf 2021 is de zij-instroom voor de pabo's geharmoniseerd.
8. Daarvoor werken de hogescholen gezamenlijk aan kennisdeling, borging en professionalisering van assessoren en intakers/begeleiders.
Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten (hbo)
9. 2022-2023 en 2023-2024 hebben de reeds deelnemende instellingen met alle lerarenopleidingen geen vaststaand onderwijsprogramma meer.
10. In 2022 zijn lerarenopleiders verder geprofessionaliseerd in de reeds in gang gezette ontwikkeling m.b.t. begeleiding en didactiek voor volwassenen en het werken met leerwegaafhankelijk toetsen.

11. In 2020-2021 ontwikkelen de hbo-lerarenopleidingen gezamenlijk landelijke, geharmoniseerde leeruitkomsten voor de brede pedagogisch-didactische basis.

12. In 2020-2021 bereiden instellingen die reeds werken met leeruitkomsten zich voor op de uitbreiding vanaf 2021.

13. In 2020-2021 verkennen de nog niet deelnemende instellingen in hoeverre het werken conform de uitgangspunten van het experiment leeruitkomsten voor hun werkt. In 2021-2022 wordt er een besluit genomen over verdere invoering van het werken met leeruitkomsten.

14. Instellingen nemen in alle jaren actief deel aan kennisdelings- en ontwikkelingsbijeenkomsten die door 10voordeleraar georganiseerd worden.

15. Parallel aan bovengenoemde ontwikkelingen wordt door de lerarenopleidingen monitorings- en evaluatieonderzoek uitgevoerd specifiek voor de lerarenopleidingen om evidence informed te kunnen werken.

Alfa4all: maatwerk programma voor zij-instromers in de talen tekortvakken (wo)

16. In januari 2022 kunnen studenten die nog onvoldoende vakinhoud beheersen zich via het programma Alfa4all bijscholen om toelaatbaar te zijn tot een universitaire vooropleidingen.

17. In december 2021 zijn alle cursussen voor het Alfa4allprogramma ontwikkeld.

18. In november 2020 kunnen studenten de eerste deficiëntiecursussen voor de schoolvakken Nederlands, Engels en Duits volgen.

19. In december 2022 is een plan voor duurzame continuering gereed.

Modularisering curriculum: in leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid (wo)

20. In september 2021 heeft de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Utrecht ervaring opgedaan met een modulair curriculum, de ervaringen gedeeld met andere ulo's en op basis van de ervaringen de samenwerking met de scholen vormgegeven.

21. In september 2022 hebben de universitaire lerarenopleidingen van de Universiteit Leiden en van de Universiteit van Amsterdam het curriculum van de eenjarige master modulair ingericht.

22. In september 2023 kunnen studenten bij de Universiteit Utrecht, Universiteit Leiden, Vrije Universiteit Amsterdam en Universiteit van Amsterdam via een modulair opgebouwd curriculum een eerstegraads bevoegdheid behalen.

23. In september 2023 heeft de universitaire lerarenopleiding van de Vrije Universiteit het curriculum modulair ingericht.

24. De ervaringen met de modulaire opleiding worden geëvalueerd onder studenten, lerarenopleidingen en betrokken scholen en de resultaten daarvan worden verspreid binnen de ICL en, bij hbo-lerarenopleidingen.

Academische opleidingsroutes primair onderwijs (wo)

25. Afhankelijk van de verkenning en de macrodoelmatigheidstoets en Toets Nieuwe Opleiding (TNO) kunnen studenten met een afgeronde universitaire bacheloropleiding in september 2022 in Leiden, Utrecht, Amsterdam en Rotterdam starten met een opleidingstraject naar een lesbevoegdheid voor het primair onderwijs dat past bij hun vooropleiding.

Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen (wo)

26. In juli 2021 is de verkenning opgeleverd naar de mogelijkheden die het werken volgens de principes van leeruitkomsten biedt voor de universitaire lerarenopleidingen. In september 2021 wordt besloten welke universitaire lerarenopleidingen volgens de principes van het experiment leeruitkomsten willen gaan werken.

27. De ervaringen in het oriënteren op en werken volgens de principes van leeruitkomsten worden in ICL (lerarenopleidingen voor het vo) en PO-Kamer (lerarenopleidingen voor het po) verband gedeeld.

Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod (wo)

28. In januari 2022 hanteren de ulo's een gezamenlijke werkwijze voor het erkennen en waarderen van eerder verworven competenties als onderdeel van het geschiktheidsonderzoek (specifiek voor de doelgroep zij-instroom in beroep).

29. In juni 2022 is er voor zij-instromers/overstappers een kennisbank beschikbaar, verbonden aan het Onderwijsloket, waarin kandidaten zich via zelfstudie optimaal kunnen voorbereiden op het docentschap.

30. Doorlopend wordt de informatie over de zij-instroomroutes en overstapmogelijkheden duidelijk, goed vindbaar en aangepast op actuele ontwikkelingen zichtbaar gemaakt bij het Onderwijsloket voor geïnteresseerden.

31. In 2021 wordt verkend hoe bestaande flexibele trajecten, zoals de educatieve minor en module, aantrekkelijker kunnen worden aangeboden aan leraren die al een bevoegdheid hebben, of uitstromen vanuit hbo-lerarenopleidingen.

32. In 2023 is er in meerdere regio's een flexibel maatwerktraject voor zij-instromers/overstappers beschikbaar dat is toegespitst op de achtergrond en behoeften van zij-instromers.

33. In 2023 zijn alle trajecten voor zij-instromers aangepast op de eventuele wijzigingen die voortkomen uit de inbedding van de zij-instroom in beroep (ZiB) in het reguliere stelsel. Een onderzoek daarnaar vindt plaats tijdens de looptijd van het bestuursakkoord.

34. In september 2021 is er een landelijk netwerk van examen- en toelatingscommissies die implementatie van de harmonisering van ingangseisen voor zij-instromers begeleidt en onderhoudt, en scholingsplannen voor ZiB-trajecten afstemt.

35. In januari 2022 is er een ICL VO netwerk 'zij-instroom & overstap' waarin bestaande kennis, ervaringen en relevante onderzoeken over de werving, de begeleiding en het opleiden van zij-instromers worden samengebracht en gedeeld.

Bijlage 2. Onderzoeksvragen

Voorwaarden (input)

1. Hoe ziet de verdeling van de financiële middelen die zijn gekoppeld aan het bestuursakkoord eruit? Waar worden deze middelen voor ingezet en in hoeverre ervaren de betrokken partijen deze middelen als toereikend voor de realisatie van de doelen uit het bestuursakkoord?
2. Is het wetsvoorstel voor het werken met leeruitkomsten in het hoger onderwijs met ingang van collegejaar 2022-2023 in werking getreden?
3. Is het traject Zij-instroom in Beroep verankerd in de WHW per 2023?
4. Is het flexstuderen met ingang van studiejaar 2023/2024 wettelijk verankerd?
5. Is de educatieve module van de universitaire lerarenopleidingen wettelijk verankerd?
6. Zijn de uitkomsten van de Macrodoelmatigheidstoets (CDHO) en Toets Nieuwe Opleiding (NVAO) van de Educatieve Master Primair Onderwijs positief?
7. Welke aanpalende ontwikkelingen rond lerarenopleidingen en samen opleiden zijn van invloed op de realisatie van de beoogde resultaten van het bestuursakkoord?

Uitvoering (throughput)

8. Welke activiteiten worden ondernomen om de beoogde resultaten uit het bestuursakkoord te realiseren?
9. Hoe verloopt de samenwerking tussen hogescholen en universiteiten rond de ambities uit het bestuursakkoord?
10. Hoe heeft de samenwerking tussen hogescholen en universiteiten in de regionale allianties vorm gekregen? Wat ervaren de instellingen als opbrengst van de samenwerking in regionale allianties? Wat waren hierbij succes- en risicofactoren?

Resultaten (output)

11. In hoeverre zijn de 35 beoogde resultaten uit het bestuursakkoord gerealiseerd? Hoe is dat verdeeld naar voorwaardelijke doelstellingen en de concrete flexibiliseringsopbrengsten (evc's, leeruitkomsten, modularisering, academische opleidingsroute po en ontwikkeling/verbetering zij-instroom-routes)?
12. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van betrokkenen bij lerarenopleidingen met het ontwikkelproces richting meer flexibilisering binnen de opleidingen?
13. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van betrokkenen bij lerarenopleidingen met het maatwerk en de flexibiliteit van de opleidingstrajecten bij afloop van het bestuursakkoord?
14. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers met het maatwerk en de flexibiliteit van het opleidingstraject?
15. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van werkgevers met de aansluiting van vernieuwde opleidingstrajecten aan de beroepspraktijk?

Effecten (outcome)

16. Wat is de ontwikkeling in de instroom in de lerarenopleiding (incl. ZIB)?

17. Wat is de ontwikkeling in het aantal studenten in de lerarenopleiding met een flexibel opleidingstraject (passend bij eerdere kennis en ervaring)?
18. Wat is de ontwikkeling in de tussentijdse uitval in de lerarenopleiding?
19. Wat is de ontwikkeling in het studentsucces in de lerarenopleiding (diplomering, duur, resultaten)?
20. Wat is de ontwikkeling in de aansluiting tussen lerarenopleiding en de beroepspraktijk?

Bijlage 3. Overzicht interviewrespondenten

Gesprekspartners bij lerarenopleidingen en andere betrokkenen

Naam	Organisatie
Aliye Sahin	Hogeschool Utrecht
Anne Fleur Kortekaas	VU Amsterdam
Anton Boonen	Hogeschool Utrecht
Bas Agricola	Hogeschool Utrecht
Bernadette Laudy	NHL Stenden
Carla Luycx	Hogeschool Utrecht
Claudie Grgic	PO-Raad
Dirkje van der Aa	Radboud Universiteit
Elke Ennen	Marnix Academie
Ellie van der Geest	Hogeschool Leiden
Emilie Holthuis	InHolland
Ester Scholten	Platform Samen Opleiden & Professionaliseren
Femke Kolsteren	VO-raad
Gea Spaans	Platform Samen Opleiden & Professionaliseren
Helprich ten Heuw	Windesheim
Ilona de Bruijne	MBO Raad
Ilona van Heijst	Universiteit van Amsterdam
Ineke Lam	Universiteit Utrecht
Inge Oudkerk	Hogeschool van Amsterdam
Jan Geluk	CNV
Jascha Stunnenberg	Marnix Academie
Jitske van der Kooi	Universiteit van Amsterdam
Margreet van der Ham	Universiteit Utrecht

Naam	Organisatie
Mariska Krijgsman	Thomas More
Martine van Rijswijk	Universiteit Utrecht
Sabine Severiens	Erasmus Universiteit Rotterdam
Susanne Spiele	Universiteit Twente
Tamara van Woezik	Radboud Universiteit
Wendy Klaver	Hogeschool Leiden
Willemijn Wilgenhof	Universiteit van Amsterdam

Aantal gesprekspartners per case studie

Jaar	Case studie	Studenten	Docenten & op- leiders	Werkveld
2023	EMPO	4	2	1
	Fontys	2	4	3
2024	Aan de Slag voor de Klas	2	5	3
	Alfa4All	2	6	
	HAN		2	
	Iselinge		4	2
	MPabo	2	3	

Bijlage 4. Tabellen 3-meting

Tabel bij Figuur 2. Instroom cijfers van de pabo's, hbo-lerarenopleidingen (eerste- en tweedegraads) en ulo's.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
pabo's	6.639	7.313	9.660	7.676	7.798	7.608
hbo tweedegraads	7.426	6.858	7.051	6.558	5.908	5.718
hbo eerstegraads	2.620	2.649	2.873	2.670	2.582	2.686
ulo's	1.058	892	1.034	925	779	618

Tabel bij Figuur 3. Cijfers na het eerste jaar. Links: pabo's, rechts: hbo-lerarenopleidingen. Bron: DUO.

Jaar	Instroom	Doorstude- ren	Diploma voor opleiding	Switch op- leiding	Diploma andere opleiding	Uitval uit HO
Pabo's						
2017	5.992	67,0%	4,1%	10,2%	0,1%	17,2%
2018	6.639	67,6%	4,3%	10,8%	0,1%	16,3%
2019	7.313	72,6%	4,0%	8,0%	0,1%	13,7%
2020	9.660	67,5%	3,2%	10,4%	0,1%	16,7%
2021	7.676	66,2%	4,6%	10,1%	0,1%	17,1%
2022	7.798	66,2%	0,0%	13,3%	0,0%	20,5%
hbo						
2017	10.294	58,9%	7,9%	12,7%	0,4%	20,8%
2018	9.915	59,5%	8,1%	12,7%	0,3%	19,7%
2019	9.392	65,6%	7,8%	11,3%	0,4%	14,7%
2020	9.854	65,5%	7,7%	11,3%	0,4%	14,9%
2021	9.185	62,3%	7,5%	12,1%	0,4%	17,3%
2022	8.491	63,1%	0,0%	16,4%	0,0%	21,9%

Tabel bij Figuur 4. Percentage studenten dat na het eerste jaar doorstudeert, uitgeval-
len is of van studie gewijcht is. Bron: DUO.

	pabo			Hbo lerarenopleiding		
	Doorstude- ren	Switch opleiding	Uitval uit ho	Doorstude- ren	Switch opleiding	Uitval uit ho
2017	67%	10%	17%	59%	13%	21%
2018	68%	11%	16%	60%	13%	20%
2019	73%	8%	14%	66%	11%	15%
2020	68%	10%	17%	65%	11%	15%
2021	66%	10%	17%	62%	12%	17%
2022	66%	13%	21%	63%	16%	22%

Tabel bij Figuur 5. Links: Aantal studenten dat ieder jaar een diploma behaald heeft.
Rechts: Het percentage studenten dat het diploma in nominaal + 1 jaar behaald heeft.
Bron: DUO.

Gediplomeerden

	2018	2019	2020	2021	2022
pabo	3.496	3.681	3.698	3.754	3.985
hbo lerarenopleiding	4.939	4.822	5.154	4.345	4.325
ulo	791	729	744	618	584

Studiesucces (nominaal +1)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
pabo	41,9%	42,9%	52,1%	50,8%	50,5%	49,4%
hbo lerarenopleiding	30,7%	32,8%	33,5%	34,8%	34,4%	34,4%
ulo	76,6%	77,0%	78,3%	78,3%	73,2%	73,7%

Tabel bij Figuur 6. Cijfers van Universiteiten van Nederland over het aantal studenten
en afgegeven bevoegdheden in de opleidingen die leiden tot bevoegdheden. Bron:
UNL.

Instroom

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Educatieve Master	1.021	1.095	894	1.073	990	840	698
Ingedaald traject	43	42	63	76	68	71	64
Educatieve Minor/Module	421	551	568	765	939	682	738
Zij-instroom	46	73	99	131	127	117	126
Totaal	1.531	1.761	1.624	2.045	2.124	1.710	1.626

Afgegeven bevoegdheden

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Educatieve Master	798	789	708	784	621	586
Ingedaald traject	25	35	62	49	55	64
Educatieve Minor/Module	301	430	422	578	438	444
Zij-instroom	78	38	63	77	81	81
Totaal	1.202	1.292	1.255	1.488	1.193	1.175

Tabel bij Figuur 7. Instroom- en uitstroomcijfers per jaar voor de universitaire zij-instroom in beroep. Bron: UNL.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal studenten	46	73	99	131	127	117	126
Aantal afgegeven bevoegdheden	78	38	63	77	81	81	

Tabel bij Figuur 8. Instroom bij de taalvakken van de universitaire lerarenopleiding. Bron: UNL.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Zij-instroom taalvakken ulo's	11	20	21	23	30	25	21
Totale instroom taalvakken ulo's	379	495	491	522	494	391	350

Tabel bij Figuur 9. Aantal studenten dat instroomde en diploma's ontving bij de PWPO.
Bron: DUO.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal studenten instroom	46	23	40	46	68	54
Aantal gediplomeerden		8	13	8	21	

Tabel bij Figuur 10. Aantal studenten dat instroomde bij de ALPO, PWPO, EMPO en MPabo. Bron: DUO.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ALPO	1.159	1.165	1.218	1.185	1.132	1.105
PWPO	46	23	40	46	68	54
EMPO					23	3
MPabo					14	4

Tabel bij Figuur 11. Algemene tevredenheid. Bron: Nationale Studentenenquête.

	2021	2022	2023	2024
pabo	3,61	3,58	3,57	3,58
hbo lerarenopleiding	3,69	3,72	3,72	3,75
ulo	3,59	3,74	3,51	3,55
landelijk	3,66	3,66	3,65	3,68

Tabel bij Figuur 12. Teverdenheid met flexibiliteit van studieprogramma lerarenopleidingen. Bron: Nationale Studentenenquête.

	niet-deelnemer LUK	deelnemer LUK	pabo	hbo leraren opleiding	ulo	landelijk
2021	3,35	3,37	3,38	3,37	3,22	3,37
2022	3,33	3,36	3,34	3,37	3,48	3,36
2023	3,31	3,35	3,30	3,38	3,30	3,34
2024	3,35	3,38	3,33	3,40	3,36	3,38

Tabel bij Figuur 13. Overwegingen opleidingskeuze van ingestroomde studenten bij lerarenopleidingen. Bron: Startmonitor 2019-2020.

	September 2019	Juni 2020
Verkorte route of vrijstellingen	1,77	1,86
Sluit beter aan bij mijn capaciteiten en vaardigheden	4,02	4,43
Inhoudelijk interessanter	4,11	4,86

dialogic

Onderzoek voor *onderbouwd* beleid.

Dialogic innovatie & interactie

Hooghiemstraplein 33

3514 AX Utrecht

030-2150580

www.dialogic.nl